

TÁBORI CSENDŐRÖK

IRTA
HEROLD GYULA EÉLA

BUDAPEST, 1933
STADIUM SAJÓVÁLLALAT RÉSZV. TÁRS.

Ez a P. S. S. Szobor az
alapítás 100 éves év-
fordulójára készíttettem.
Szentotó

A könyvet eredetivel
másoltam és állítottam
össze. J S.

NYILATKOZAT:

A "Táborig Csendörök" 1933-ban a Stádium Nyomda által kiadot könyv ezen másolata nem képez hasznot hajtó üzleti vállalkozást.

A másolt kizárólagos célja, hogy a második Világháború után a M. Kir. Csendőrség igazságtalanul meggyalázott becsületét helyteállítsa és a valóságra rámutasson. Ezen könyv regényes formában megírt történelem. Fontos tehát, hogy ez a könyv ingyenes ajándékként eljusson azok kezébe, akik a M. Kir. Csendőrség hűségére, becsületre és vitézségre alapozott szolgálatát a jövő magyar Rendvédelem példaképének tekintik, ne féljenek a múlt felvállalásától.

vitéz Domokos Sándor
Sz.K. M. Kir. Csendőr főhadnagy
Kanada.

TÁBORI CSENDŐRÖK

ÍRTA:

HEROLD GYULA BÉLA

Ugy értem ez az
utolsó példányom
ebből a könyvből.

-Sándor

BUDAPEST, 1933

ka. fya. ad

STÁDIUM SAJÓVÁLLALATI KÉSZVÉNYTÁRSASÁG

2008 jan.

I.
BANDAHARC

I. A HALÁLSZOROS.

A sziklás völgy mélyén kígyózó úton három lovascsendőr léptetett. Libasorban, némán haladtak előre a délutáni verőfényben.

A lovak szőrét ellepő tajtékos izzadság elárulta, hogy előzőleg aligha jöttek lépésben. A lovasok is csatakosak voltak. A ragadós és folyékony ó-szerbiai sár bepermetezte őket a fejük búbjáig.

Egy éles könyöklőnél a völgy hirtelen összeszűkült. A kétoldalt húzódó, összetört hegylánc egyre magasabb és meredekebb lett. Amikor a kanyarulathoz értek, az élen lovalgó tábori csendőr halkán hátraszólt:

— Megint egy veszélyes rész!... Szorítások majd, ahogy csak lehet!...

Egy pillanatra elhallgatott, aztán elnyujtva mondta:

— Vágta!...

Hat sarkantyú egyszerre ütött a lovak oldalába s a három ló repülni kezdett.

Elnyúlva úsztak a sziklába vájt úton, mint a nyulat hajtó agarak. Ezek az okos állatok talán megérezték, hogy az életükről van szó.

A két komor sziklafal itt nyolc ölnyire közeledett egymáshoz s mindkét oldalon hat emeletnyi magasságban meredezett a kéklő mindenségbe. Östítáni erő szelhetette ketté valamikor oromtól-lábig a hatalmas hegyet s a hatszázméteres, roppant hasadék úgy nézett ki, mint egy irtózatossá arányú kőkoporsó.

A sziklaszoros pergő visszhangja százszoros erővel adta vissza az ütemes dübörgést, amit a tizenkét szikrázó vastalp vert fel.

Ebbe az egyenletes dobolásba, a szédültes iram harmincadik másodpercében, amikor a három lovas a sziklaszoros közepén már valamivel túl járt, hirtelen kemény, éles csattanás ütött be. Kellemetlen, átható csattanás, olyan, mint a közvetlen közelből acélfalra ráütött katonafegyver fültépő ütése.

E pillanatban az élen vágató csendőr egy kissé megingott. A feje előre bukott s az arca egy másodpercig a lova nyakát érte. Golyó füttyült el a füle mellett...

Most gyors egymásutánban, egyenletes időközökben, újabb négy golyó repült feléjük.

A kemény ércdarabkák sívítva pattogtak vissza a rideg falazatról s füttyülő bűgásuk még

el sem némult, amikor a második és harmadik lovas hirtelen, nagy ívben repülve, kibukott a nyeregből.

A gazdátlanul maradt két ló fújó orrlyukakkal riadtan vágatott tovább a vezetőlovas után, akinek még ekkor sejtelve sem volt, mi történt a háta mögött.

Csak akkor vette észre, hogy egyedül maradt, amikor később a hirtelen kiszélesülő völgyben a két nyerítő paripa egyszerre felzárkozott melléje.

Összerezent. Úgy, mintha hátulról váratlanul tarkón ütötték volna.

A másik szempillantásban csak a két gazdátlan ló rohant tovább. Az, amelyiken ült, egyetlen rántásra mozdulatlanul állt meg alatta, mint egy kőszobor. Csak a négy ideges láb reszketett alig észrevehetően.

A csendőr hátranézett. Végig tekintett a fehér, köves úton, de semmit sem látott. A sziklaszoros csipkézett falai ezer lépésnyi távolságban meredeztek az ég felé. Élettelenül, hallgatagon. Csak egy nagy, fekete madár körözött csendesen a kőkoporsó felett.

Egy mélyet sóhajtott s a fejét a mellére ejtette.

— Mi legyen most? — gondolta magában keserűen. — Visszamenni... egyenlő az öngyilkossággal. Abban a pokoli egérfogóban —

lőhátról — huszadmagával is tehetetlen volna. De hátha még van bennük élet?!...

Megszorította az alatta álló lovat s az, mintha tengelyen járna, csendesen hátrafordult s megindult vissza a szoros felé.

Pár lépés után azonban a csendőr megtorpant s a ló újra állt.

— Örültség... — mormogta maga elé. — Ha én sem érem el a kitűzött célt, holnap itt fakásra fognak hullani az emberek...

A sziklák felé nézett. Az alsó ajaka megremegett. Felemelte a kezét:

— Isten veled, Mihály!... Veled is... Péter!... — susogta halkán. És kemény, barna arcán két könnyecsepp gurult végig...

Három másodperc múlva szabályszerűen ügetett a megparancsolt irány felé. Messze előtte, az elszabadult két ló lehajtott fejjel csendesen harapdálta az útmentén zöldelő fűvet...

2. KOMITÁCSIK.

Amikor ez a jelenet lejátszódott, a szerbeknek már hónapok óta nem volt egyetlen szál sorkatonájuk sem Szerbiában. A hazájából kiszorított hadsereg valamerre Korfú felé vitorlázott a tengeren.

De a rendszeres katonaságnál százszorta veszedelmesebb és elszántabb komitácsi-bandák szerb földön maradtak. Elaprózva, kettésével-hármasával, parasztruhában behúzódtak a magas hegységek erdőborította, félreeső szakadékaiba s onnan szították a megszálló csapatok ellen a gyűlölet izzó parazsát, hogy az végleg ki ne aludjon.

Láthatatlanul bukkantak föl és láthatatlanul tüntek el, mintha csak a föld nyelte volna el őket, ha erősebb csapat kísérte meg a kézrekerítésüket. De ahol felbukkantak, nyomukat mindig kiömlött, piros vér csikozta meg, vagy a kegyetlen halál takarta be.

Ennek a lehetőleg kockázat nélkül, de mindig orvul támadó szervezetnek nincs írott vagy könyvbe foglalt szabályzata. Csak apáról-fiúra szálló, évszázados hagyománya van. És — rettenetes gyakorlata...

A komitácsi balkáni különlegesség és eredetileg bolgár találmány. Még a török hódoltság idejéből való. Az állandóan fosztogató és helyőrségeikből messzire elkalandozó török csapatokkal szemben kitűnően bevált. Alkalmas leshelyből, — sziklaodúból, fák tetejéről, elhagyatott útmenti házak padlásairól és düledező kéményei mellől, — váratlanul lezúduló gyilkos golyózáporuk, olykor irtózatos vérfürdőt rendezett közöttük. És ami a fő,

anélkül, hogy maguknak számottevő veszteségük lett volna...

Mert a komitácsi-harcmodor főszabálya a lesből való, meglepetésszerű támadás és — ha az nagyobb erők ellen irányul — a zürzavarban való nyomtalan eltűnés. És ez a legtöbbször sikerült is, mert a támadás helye mindig valamely vad, bozóttal, erdővel sűrűn benőtt hegyhát, vagy oldal volt, ahol rendszerint hús lépésnyire sem lehetett látni. De ahol ők minden egérutat, ösvényt és zugot tökéletesen ismertek.

A komitácsik alattomos, éles karmait megsínylette majdnem minden csapat, amely a világháborúban szerb földre tette a lábát. Legtöbbet mégis azok a megszálló csapatok szenvedtek tőlük, amelyeket a sorsuk, a főcsapatok kivonása után, a teljesen leigázottnak látszó ország déli, őserdővel benőtt, szakadékos hegysegei közé dobott.

Ezek a többnyire nagybajuszos, törődöttebb népfelkelőkből álló csapatok, amelyek az egymástól igen messze fekvő katonai körletek székhelyein állomásoztak, teljesen tehetetlenek voltak a komitácikkal szemben.

A körletparancsnokságok között, összeköttetésre és az útvonalak biztosítására kiküldött kisebb osztagok eltűntek, avagy csak megtizedelve kerültek vissza. Az egyes szállít-

mányokat kísérő őrszemélyzet hol itt, hol ott vérzett el az utolsó emberig.

Amikor a helyzet már tarthatatlanná kezdett válni, a hadvezetőség a belgrádi katonai kormányzóság vészjelentéseire néhány ezer tábori csendőrt küldött le ebbe a tűzfészekbe. Ezek közül azonban legfeljebb minden tizedik volt hivatásos csendőr. A többinek csak a neve volt az. Úgynevezett: pótcsendőr. Amolyan háborús pótlék, mint ahogy akkoriban a kávétól kezdve már sok minden nem volt valódi.

Az ötlet részben mégis szerencsésnek bizonyult, mert mihelyt ez a tekintélyes erő az erre a célra gondosan kiválasztott csendőrtisztek irányítása mellett, apró, tízes csoportokban váratlanul egyszerre lepte el a fontosabb községeket, a komitácsik zavarba jöttek.

A sík és kevésbé fedett, könnyebben járható területekről végleg eltűntek. A kijelölt körleteiket minden irányban éjjel-nappal portyázó csendőr-járőrök sűrű felbukkanása állandó veszedelmet jelentett a számukra.

A nyugati Moravától délre elterülő ósvadonban azonban, amely egyébként is főfészük volt, a helyzet még inkább rosszabbodott. Hamarosan nyilvánvaló lett, hogy a komitácsik ama része, amely a kényszerhelyzet ellenére sem akart vagy tudott polgári foglalkozáshoz visszatérni, mind itt tömörült össze.

A Jasztrebác és Kopaunik vad, csak farkasoktól járt fekete hegységei és irdatlan szakadécai biztos menedéket nyújtottak nekik minden üldöző csapat ellen.

Ebbe a veszedelmes körletbe ekkor a hadvezetőség a kettesével-hármasával koborló bandák állandó üldözésére még egy teljes hadi létszámú ezredet is kirendelt.

Ez a pompásan felszerelt csapat a szépen hangzó „Portyázó-ezred“ nevet viselte. A rendeltetése pedig: tűzzel-vassal kiirtani a komitácikat az utolsó szálig.

És szinte hihetetlen gonoszkodása volt a sorsnak, hogy hónapokon át tartó szakadatlan hajszák után, ez a szerencsétlen ezred egyetlen komitácit sem tudott leteríteni vagy kézrekeríteni.

A komitácik az ezred óvatos és tapogatózó átkaroló támadásai előtt egyetlen lövés nélkül nyomtalanul kitértek. Hiábavaló volt minden elképzelhető erőfeszítés. Mire a bekerítő gyűrű bezárult, az már régen üres volt; legfeljebb elhagyott táborozóhelyekre, elhamvadt, vagy éppen kialvó őrtüzek nyomára bukkantak olykor.

Ha pedig apróbb járőrök merészkedtek utánuk a hegyek közé, még jó volt, ha néha legalább hírmondónak került vissza egyik-másik közülük.

A komitácsik vérszemet kaptak. A hegyi falvak elszórtan fekvő házaiban tömérdek eldugott fegyver és lőszer volt felhalmozva. Az utánpótlás e téren nem okozott nekik gondot. Élelemmel pedig bőségesen ellátta őket a polgári lakosság, amelynek asszonynepe olykor vakmerően még a hegyek közé is felszállította azt.

A komitácsik jól számítottak. Az ő sajátos harcmodorukkal szemben, minden rendszer és túlerőre támaszkodó haditudomány csüörtököt mondott.

De egyre nem számítottak. Nem számítottak arra, hogy akkor, amikor már mindegyikük egy-egy félistennek képzelte magát, valahol az erdélyi havasok alján, negyven magyar csendőrrel vonatra ült valaki. És elindult, hogy a zsebében levő távirat értelmében átvegye a parancsnoklást ebbe a szerb pokolba dobott tábori csendőrök fölött.

Ez a valaki Herendy Bálint csendőrszázados volt.

3. HERENDY SZÁZADOS.

A Morava-parti kis, szerb város hevenyészett tiszti étkezőjében, a késő esti órákban négyen ültek az asztalnál. Két ezredes, egy őrnagy és egy százados.

Az idősebb, erősen deresedő fejű ezredes Hartmann Péter körletparancsnok volt, aki ezen az estén vendégül látta a területén működő portyázó-ezred tisztikarát.

A meghívott tisztek a körlet tisztjeivel apródonkint már mind szerte szállingóztak, csak az ezredparancsnok, Berger János ezredes és egyik őrnagya, a horvát Járics tartottak ki a mindig későn fekvő körletparancsnok mellett.

A negyedik tisztet, Skrbek századost senki sem kérdezte, hogy nem menne-e talán szívebben ő is a többivel. Ez a szakállas morva az ezred segédtisztje volt. Neki állandóan a gazdája mellett kellett maradni.

Erős dohányfüst úszott a levegőben s a tisztek a pár perc előtt érkezett legújabb orosz harctéri hírekről beszélgettek. De ezt hamarosan letárgyalták s Hartmann ezredes újra az előbbi tárgyra, a komitácsi-kérdésre tért vissza.

Ez egyébként elég természetes volt, mert ez a kérdés sehol a világon nem lehetett olyan időszerű, mint éppen itt. Annyiszor fájt már emiatt a feje, hogy nem volt semmi csodálatos abban, ha a maga szempontjából ezt minden távolabbi harctéri hírnél fontosabbnak tartotta.

— Az ördög vigye el!... — mondotta.
— A dolog kezd már túrhetetlen lenni... Ma

különben Belgrád egész délelőtt a telefónnal nyüzött. Az bizonyos, hogy itt éppen elég a baj, de emiatt nekik ott még nem kellene ennyire begyulladni...

Leverte a szivarja hamuját s aztán folytatta:

— Igaz! Mit szóltok az új zsandárhoz?! Amikor ma délelőtt jelentkezett, csak keveset beszélhettem vele. Mondom, egyre a telefónnal zaklattak. Azért is küldtem át hozzátok. Ott volt?

— Igen. Még a délelőtt folyamán — válaszolt Berger ezredes kedvetlenül.

— Na és? ... Mi a véleményed erről az emberről?

Az ezredparancsnok vállat vont:

— Hogy mi a véleményem? ... Hát ez is csak ember ... Csak annyit fog elérni, mint az elődje. Vagy mint mi ... Egy nagy semmit! ... Itt csak az tud majd segíteni, aki olyan erővel jön, hogy minden fa mellé két embert állíthat.

De az isten áldjon meg János, hogy lehetsz már ennyire kishitű?

— Nem kishitőség ez. Annál is több! Ez már a csontokig ható, kízó, tökéletes tehetetlenség ... — mondotta Berger keserűen. — Elvégre két hónapja hajszolom az embereket keresztül-kasul ebben a vad rengetegben. És mi az eredmény? A veszteségem — két tiszt és

negyvenhárom ember ... A komitácsik pedig... Nem hiszem, hogy csak egy hajszála is meggömbült volna valamelyiknek.

Tovább tolt a előtte álló félig telt poharat, aztán halkabban folytatta:

— Bocsáss meg, kérlek, de már nagyon ideges vagyok ... Megmondom őszintén ... Amikor az olasz pokolból ide rendelték, az egész ezred felujjongott. Azt hittük, hogy ez csak afféle majális lesz. Most már szívesen viszsza mennék. De az ezred is! Ügye, Járics? ... Mert ott legalább tudtuk, melyik a mi vonalunk, melyik az olaszé. De itt?! Itt nincs tűzvonat ... Vagy jobban mondva, minden bokor az ... Ha ma nem, hát holnap. Itt nincs senki elől és senki nincs hátul. Itt akkor kap az ember egy golyót a fejébe, vagy a hátába, amikor legkevésbé várja. Hidd el, kérlek, már azt sem bánnám, ha ott tartanék ...

Elhallgatott. Leégett cigarettája parazsát idegesen nyomkodta szét a lapos hamutartó szélén és szótlanul meredt maga elé.

A körletparancsnok egy pillanatra elkomorodott. De aztán felderült az arca.

— Rossz napod van, János, — mondta mosolyogva. — Ennyi az egész. Ma délelőtt engem is felbőszítettek. Legszívesebben lecsaptam volna mindent. De hát háború van. Megértem, hogy az ember olykor nekikeseredik,

de aztán másnap megint csak megy valahogy a dolog... Igyunk, uraim! Mindjárt nem lesz olyan fekete az ördög...

Felvette a poharát és végig koccintott a tisztekkel.

Berger ezredes kiitta a borát, de szótlan maradt. Hartmann is hallgatott.

Hogy a nyomasztó csendet megtörje, az őrnagy megszólalt:

— Kár, hogy nincs itt az új magyar csendőrtiszt, ez a... na!... Valami Her...

Elakadt s a segéd tiszthez fordult:

— Mondd csak, Skrbek, hogy is hívják?

— Herendy.. . A keresztnevére nem emlékszem.

— Igen, igen... Herendy! — kapta el a szót az őrnagy. — Nagyon örülne, ha hallotta volna, amit az ezredes úr mondott az imént.

— Miért? — kérdezte Hartmann érdeklődve.

— Mert igazolva látná azt, amit Skrbeknek mondott.

— Mit mondott?

— Pontosan azt, amit az ezredes úr.. .

Hogy nem olyan fekete az ördög, aminőnek festik.

— Na, ezt szeretem — mondta Hartmann felvidulva. — Jobb, mintha máris lógatná az orrát.

— Ez nektek is szól — intett Berger a

tisztjei felé. — De vigasztal a tudat, hogy adja majd ez a Herendy olcsóbban is, csak kóstoljon bele egy kicsit. Ha megmarad a terve mellett, azt hiszem, hamarosan a fűbe harap.

— Ejnye, uraim — mondta most kipirultan, türelmetlen hangon Hartmann, — én éppen azért küldtem ezt a tisztet egyenesen hozzátok, hogy a lehető legalaposabban tájékoztassátok.

• Berger legyintett:

— Nem lehet az ilyent tájékoztatni. Amikor jelentkezett, azt mondta, hogy tőled jön s a helyzettel már tisztában van. S most csak egy-két dologban kéri a támogatásomat.

— De hiszen én alig beszéltem vele — szólt közbe Hartmann megütődve.

— Én talán még annyit sem, — mondta Berger. — Mert amikor az itteni örült állapotokról kezdtem beszélni s a nyugodt, hideg arcába néztem, az volt az érzésem, hogy unatja, amit mondok. Olyan közömbösen hallgatott, mintha unalmas vadásztörténeteket mondtam volna el. Hát nem sokat erőltettem a dolgot. Boldoguljon a maga kenyérére, ahogy tud, gondoltam s így elég röviden végeztünk. Talán kissé elfogult is voltam, de te sem szereted a magyarokat...

Hartmann ezredes az utolsó szavakra felkapta a fejét:

— Ugyan kérlek, — mondta fojtottan, — ez egészen más!... Az igaz, hogy nekem a magyarok nem nagyon rokonszenvesek, de ez ellen a csendőr ellen nincs semmi kifogásom. Sőt egészen őszintén mondhatom, hogy ez az ember határozottan tetszik nekem. Éppen talán a kemény arca, a hideg nyugalma, meg a kevés beszéde miatt. Egyébként azt is elárulhatom, hogy Belgrád egyenesen utasított, hogy egyelőre lehetőleg szabad kezet adjunk neki. Bizalmasan mondták be tegnap telefonon, hogy Pavlovics ezredes, a vezérkari főnök sokat vár ettől a Herendytől. Pedig ő se valami nagy magyarbarát. Herendy állítólag a legkiválóbb magyar csendőrtisztek egyike s úgy lehet, hogy olyan tervei vannak, amelyek megtetszettek Pavlovicsnak. De ettől függetlenül, a mi érdekünk is az, hogy a kezére járjunk, ha tényleg lenne valami ügyesebb elgondolása.

Csend lett. Hartmann egy új szivart vett ki a tárcájából. Gondosan levágta a végét és rágyujtott.

Berger ezredes figyelmesen nézte ezt a mindennapi műveletet s amikor látta, hogy Hartmann szivarja jól szelel, megszólalt:

— Ami a terveket illeti, abban, azt hiszem, nem lesz hiány. De hogy hová fognak azok kilyukadni, az más kérdés. Én csak fél-

füllel hallottam egyet-mást. Ezekre mondom, hogy könnyen beletörhet a bicskája.

— De hát ha rossznak tartod azokat, miért nem figyelmeztetted Herendyt?

— Mert csak utólag hallottam róla Skrbektől. Velem nem tárgyalt ezekről. Ő nem szólt, én meg nem kérdeztem. Nálam mindössze ama helyek után érdeklődött, ahol eddig a komitácik rajtaütései történtek. Elsősorban az után, ahol legutóbb a két lovas tábori csendőr elesett. Ezekről tudta már, hogy magyarok voltak. Ekkor Skrbekhez küldtem azzal, hogy tőle minden adatot pontosan megkaphat. Megköszönte és már ment is. Én csak ma este, amikor idejöttünk, útközben Skrbektől hallottam néhány részletet abból, amiket a segédtiszti irodában mondott. Úgy tudom, hogy később az odaérkező Járicscsal hosszabban tárgyalt. Ha talán érdekel, Járics vagy Skrbek közvetlenebbül beszélhetnek erről.

— Mindenesetre érdekel — mondta Hartmann, amikor Berger elhallgatott. — Ha nem vagytok nagyon álmosak, minden részletet szeretnék hallani.

És be sem várva a választ, az őrnagy felé fordult:

— Halljuk hát, mit mondott Herendy!

Járics a pohara után nyúlt s mielőtt elkezdte, gyorsan hörpintett egyet.

— Amikor az irodába beléptem, Herendy az asztalnál ült és rajzolt. Az előtte fekvő katonai térképen apró, piros keresztekkel jelölte meg azokat a pontokat, ahol eddig Skrbek útmutatásai szerint komitácsik muratkoztak. Intettem, hogy ne zavartassák magukat, de a százados ennek ellenére nyomban felpattant és szabályszerűen bemutatkozott.

— Herendy azután visszaült a helyére és tovább rajzolt. Én meg az ablakhoz álltam s az utcát néztem. Közben Skrbek a komitácsikról beszélt. Sötéten színezve, olykor túlozott is kicsit. A riasztó dolgokat Herendy jó ideig szótlanul hallgatta s csak akkor szólalt meg, amikor elkészült a munkájával. Ekkor mondta Skrbeknek, hogy az ördög talán még sem olyan fekete.

— A megjegyzésnek nem volt semmi bántó jellege, inkább tréfásan hangzott. Skrbek azonban ettől kezdve lógatni kezdte az orrát s Herendy kérdéseire egyre ingerültebb hangon felelgetett.

Ránézett Skrbekre s a segédtsízt nem is késett a válasszal:

— Az őrnagy úr jól látott. Nem is tagadom, hogy ingerült voltam — mondta férfiatlanul magas, kellemetlen hangon. — Ez az úr olyan fölényesen viselkedett, hogy az egyenesen bosszantró volt.

— Részleteket kérek, százados úr — szólt közbe Hartmann ezredes.

A hangja a fehér asztal mellől szokatlanul élesen, majdnem hivatalosan csengett.

A segédtsízt egy pillanatra meghökkent. De aztán elszántan mondta:

— Az őrnagy úr is bizonyíthatja, hogy ez a csendőr úgy beszélt velem, mint egy vizsgálóbíró a vádlottal. Egyre az elesett két magyar csendőr dolgát bolygatta s végül azt mondta, hogy szamárság volt a táborig csendőröket küldönc-szolgálatra felhasználni.

Amikor a segédtsízt idáig ért, Járics őrnagy felugrott ültéből. Barna, becsületes horvát arca bronzvörös volt az indulattól. Mély, érdes hangja keményen süvöltött, mint a kalapácsütés:

— Nem igaz! Herendy ezt nem így mondta... Ez...

Elharapta a szót és nyelt egyet. A másik pillanatban már összeszedte magát. Hartmann felé fordult s enyhén meghajolt:

— Bocsánatot kérek, ezredes úr! Skrbeknek, úgy látszik, fejébe szállt a bor.

Ekkor már a segédtsízt is állt. Az arca olyan fehér volt, mint a fal és vörhenyes szempillái erősen remegtek.

— Üljenek le az urak — hallatszott Hartmann hangja komoran. — Nincs semmi ér-

telme az idegeskedésnek. Ne rontsuk el ezt a baráti összejövetelt.

Az őrnagy leült. Skrbek azonban állva maradt és akadozva beszélni kezdett:

— Kérem... beismerem... Herendy nem mondta egyenesen, hogy „szamárság volt“... De a szemében tisztán láttam, hogy effélet gondol... Én legalább így fogtam fel...

— Tessék leülni, százados úr... És tegye meg nekem azt a szívességet, hogy átengedi a szót az őrnagy úrnak — szólott most újra Hartmann ezredes, érezhetően túlzott udvariassággal. — Ebben a pillanatban engem az érdekelne inkább, miként látja az őrnagy úr ezt a Herendy-ügyet. Igen?

— Kérem, ezredes úr!... — mondta Skrbek alig hallhatóan és megsemmisülten ült vissza a helyére.

Hartmann ránézett Jácicsra s az őrnagy nyomban beszélni kezdett:

— Az tény, hogy Herendyt a két magyar csendőr sorsa részletesen érdekelte, mert amikor a térképen a végzetes sziklaszorost megtalálta, több kérdést intézett Skrbekhez.

— Élénken emlékszem a közöttük lefolyt párbeszédre. Herendy ezekkel a szavakkal fordult Skrbekhez:

— Igaz az, hogy az elesett csendőrök megvoltak csonkítva, amikor rájuk találtak?

— Igaz. Mind a kettőnek le volt vágva az orra és a füle — válaszolt Skrbek.

— Ki is voltak fosztva?

— Ki.

· A fegyvereiket is elvitték?

· El.

— Ki találta meg őket?

— A harmadik zászlóalj.

Az őrnagy egy pillanatra elhallgatott s meglátszott az arcán, hogy emlékezetében keresgéli az eredeti szavakat. De mert tovább talán szószerint nem tudott idézni, általánosságban folytatta:

— Körülbelül ebben a formában folyt közöttük a beszélgetés még egy darabig. Akkor Herendy rám nézett és abba hagyta a kérdezgetést. Beszédes, barna szemében tisztán láttam a csodálkozást. Nem tudta megérteni, miért kap ilyen kurta feleleteket.

— Ezekről a kérdésekről gondolhatta talán Skrbek, hogy Herendy úgy beszélt, mint egy vizsgálóbíró. Pedig nyilvánvaló, ha ő az első vagy második kérdésre elmondja azt, amit a csendőrökről tudott, Herendy szótlánul hallgatta volna.

— Ekkor már nem állhattam meg, hogy közbe ne szóljak. Elmondottam, hogy a három magyar tábori csendőr a mi ezredünkhöz volt ideiglenesen beosztva s ezek közül ketten ak-

kor estek el, amikor az ezred s a messze délre előretolt harmadik zászlóalj között az összeköttetést akarták fenntartani.

— A komitácsik ugyanis elvágták valahol a hegyek között a telefonvezeték s a zászlóaljat arról, hogy a közöttünk fekvő terepen újabb bandák tűntek fel, nem lehetett másként értesíteni.

— Herendy elgondolkozva hallgatta elbeszélésemet s amikor befejeztem, tényleg tett néhány kérdést és megjegyzést. Lehet, hogy ezeket vélte Skrbek sértő és lesújtó bírálatnak. Pedig azok, szerintem, csak egy gondolkodó fej észrevételei voltak, amik felett talán vitakozni lehet, de úgy ítélni meg, ahogy Skrbek tette, semmi esetre sem helyes.

Hartmann ezredes ekkor közbeszólt:

— El tudnád-e ismételni ezeket a megjegyzéseket?

— Megkísérlem — válaszolt az őrnagy.

Végigsimított a homlokán, aztán beszélni kezdett:

— Herendy szószerint ezt kérdezte tőlem: Mi a véleménye, őrnagy úr, nem lett-e volna jobb az itteni viszonyok között a már messziről feltűnő és nagy zajt felverő lovasok helyett az összeköttetés helyreállítását az ezred és a zászlóalj között inkább egy-két gyalogos járőrrel megkísérelni. Mert én úgy látom, hogy

ebben az esetben pusztán a véletlenen múlt, hogy a harmadik lovas mégis célhoz ért.

A kérdés váratlanul jött. Láttam, hogy Skrbek dühös pillantással nézi Herendyt; hát gyorsan válaszoltam:

— Van benne valami — mondtam. — De ne feledd, hogy lesből a gyalogost is éppen úgy le lehet teríteni. Sajnos, e téren is elég szomorú tapasztalataink vannak. Aztán legtöbbször a gyorsaság is számít. A lovas — ha szerencséje van — mégis csak hamarabb jut a célhoz.

Herendy hallgatott. Se nem helyeselt, se nem ellenkezett. De láttam rajta, hogy nem győztem meg és hogy csak a közöttünk levő rangkülönbség miatt nem akar vitába bocsátkozni.

Nem tehetek róla, de nekem ez a magyar már az első perctől kezdve rokonszenves volt. A kérdése pedig annyira felkeltette az érdeklődésemet, hogy alaposabban meg akartam ismerni.

— Nézd, kérlek — mondtam barátságosan —, ha van egy félórád, sétáljunk egyet a kertben és beszéljünk egy kicsit. Te egy olyan fegyvernemhez tartozol, amely egészen különleges, amelyben az utolsó ember is teljesen önálló. Nagyon kíváncsi vagyok a nézetidre. De azt kikötöm, hogy mindenről tartózkodás nélkül, teljesen fesztelenül kell meg-

mondanod a véleményedet. Űgy, mintha valamelyik őrmestered lennék.

Öt perc múlva az árnyas kert egy padján ültünk, de ez a nyakas magyar itt is nehezen állt kötélnek.

— Nekem sok dologról talán túlságosan egyéni a felfogásom és ezért nem szeretek vitatkozni — mondotta kitérően.

De most már én sem engedtem.

— A kaptafák engem sem érdekelnek — mondottam makacsul. — És hogy felkeltsem a bizalmát, tovább beszéltem.

— Arra már magam is rájöttem, hogy ebben a vad országban a kitaposott ösvények nem vezetnek célhoz. Látom, hogy ezt a komitácsi kérdést valahogy másképpen kellene megoldani, csak éppen azt nem tudja senki, hogyan. Eddigi minden erőfeszítésünk hiábavaló volt s az embereink megtorlatlanul vérezték el. Nem akarok erőszakosan belenézni a kártyáidba, de az elejtett szavaidból sejtem, hogy új utakon keresed a megoldást. De ha az talán hétpecsétetes titok, akkor nem erőltetem a dolgot...

— Nincs benne semmi titok — szólalt meg Herendy csendesesen, amikor elhallgattam. — S ha nem szívesen beszélek a terveimről, annak az az oka, hogy eddig, ha szóba hoztam, rendszerint hitetlenséggel találokotam. Azért

jöttem ide, hogy bebizonyítsam az igazamat. Az egész különben roppant egyszerű. Természetesen, mint mindenhez a világon, egy kis szerencse ehhez is kell. De csak egy kicsi. Sokkal kevesebb, mint amennyi egy lovasnak szükséges ahhoz, hogy fényes nappal, ép bőrrel keresztül jusson egy szűk szoroson; egy sziklába vájt úton, amelynek a peremén esetleg komitácsik leselkednek...

— Ejha! — gondoltam magamban. — Ez válasz akar lenni arra, amit én az irodában mondottam a lovasokról. Ez a magyar most már tényleg őszintén beszél. Annyira őszintén, hogy egy kicsit szinte karmol is. De engem legkevésbé sem bántott a dolog, hiszen én biztatam arra, hogy nyíltan beszéljen.

— Értem, — mondtam hát nevetve, — azt akarod ezzel mondani, hogy nem volt helyes a lovascsendőröket a szoroson át a biztos halálba küldeni?

— Napvilágnál... Ez a szó fontos — mondta nyomatékosan Herendy. — Az itteni viszonyok között én legalább semmi esetre sem engedtem volna őket útnak. Éjjel... az más!

Herendy oldalt fordult a padon és rám nézett. Mosolygott.

— Mondjam tovább is? — kérdezte.

— Csak egészen bátran. Így egyeztünk.

— Az ezred helyében pedig a néhány be-

osztott tábori csendőrt küldöncszolgálatra egyáltalán nem használtam volna fel — mondta Herendy határozottan.

Ekkor egy pillanatig arra gondoltam, hogy ebből az emberből talán a fajszeretet beszél, hiszen az elesettek magyarok voltak. De Herendy, mintha csak belém látott volna, rámcáfolt.

— Ebből a fajtából ugyanis kevés van, — ~~hiszen az emberből~~ — És ha egyszer elfogy, máról-holnapra nem lehet pótolni. Küldöncnek, hírvivőnek felhasználni — kár . . .

Én a terveire voltam kíváncsi. Nem akartam hosszadalmasan magyarázni, hogy a három magyar csendőr önként vállalkozott erre a halálos lovaglásra. Őszintén szólva, kissé resteltem is megmondani, hogy a komitácsiktól többé-kevésbé agyonriasztgatott ezredlovasok közül erre a feladatra más önként jelentkező egyáltalán nem volt.

Eleresztettem hát a fülem mellett ezt a kissé súlyos megjegyzést és csak ennyit kérdeztem:

— Azt mondtad az előbb, hogy: éjjel, — az más! Az én tapasztalatom viszont az, hogy az emberek általában inkább félnek a sötétben. Különösen, ha egyedül, vagy kevesen vannak.

A csodálkozó pillantást, amivel Herendy

akkor rámnézett, le sem tudom írni. Szinte nyersen mondta:

— A sötétségtől csak a gyermekek félnek és azok, akik nem tudják, hogy az éjszaka rejtelmesnek látszó fekete lepedője azok számára, akik megszokták s akik otthon vannak benne, nem más, mint egy hűséges barát s legmegbízhatóbb védelmező. Én legalább az olyan veszélyes helyeken, mint aminők itt vannak, szívesebben megyek egyedül keresztül az éjszaka sötétjében, mint nappal huszadmagammal.

Pillanatnyi szünetet tartott s amikor észrevette, hogy most már én csodálkozom, hirtelen kérdezte:

— Volt már őrnagy úr éjjel medve- vagy vaddisznólesen?

— Nem voltam. Sajnos, idáig csak apró vadra volt módomban vadászni. Ellenben újra kérlek, hogy ne urazz engem. Inkább adok egy cigarettát . . . — mondtam nevetve s eléje tartottam a tárcámat.

— Köszönöm, — mondta feltűnően komolyan. — Mind a kettőt köszönöm . . .

Rágyujtottunk.

Herendy messzire fújta magától a füstöt és elgondolkodva mondta:

— Mégis kár, őrnagy úr, hogy nem vagy medvevadász. Ha az erdélyi havasok ősvadonjában csak huszadrész annyit csapásoztál volna

medvék után, amennyit én jártam utánuk s csak néhányszor vártad volna meg egyedül egy-egy óriástörzs tövében a hallgató éjszaka lassú elmúlását, akkor nem kellene magyaráznom, hogy milyen hatalom a sötétség.

Megszívta a cigarettáját és folytatta:

— A mélyebb völgyek fenekén s a szálerdőkben még világosabb éjszakákon is teljes a sötétség. Ilyenkor őt a legkitűnőbb ismétlőfegyver sem ér többet, mint egy fára drótozott becsületes vasdarab. A vaksötétben száz félelmetes robbanógolyó annyit sem ér, mint egy közönséges konyhakés.

Herendy rám nézett, de nem tartott szünetet:

— Ne gondold, hogy túlozni akarok. Azt sem, hogy elnagyított vadásztörténetekkel kívánlak mulatni. A tervemre voltál kíváncsi és ez nagyon szorosán összefügg velem.

Ekkor még nem tudtam, hova fog kilyukadni. De az elbeszélése így is érdekelt.

Herendy olyan hangulatosan, olyan színesen beszélt, hogy szinte hallottam az erdélyi havasok őserdeinek zúgását. Nem szóltam hát közbe, csak elhárítóan intettem.

— Többször megtörtént — folytatta Herendy —, hogy a leshelyemen teljesen rámsötétedett. A biztosra várt vad az utolsó percig sem jelentkezett. Már menni készültem, amikor

halk, egyenletes zörejt hallatszott. Lekuporodtam újra a fa tövébe és vártam. A tökéletes csendet egy darabig nem zavarta semmi. Aztán egy ág reccsent és száraz levelek csörögtek a földön. Jól ismerem a barnamedve puha, nesztelen járását. Tudtam, hogy négy lépés sem választ el tőle, mert tisztán hallottam a szuszogását...

Herendy csendesen kiengedte ujjai közül az elhamvadt cigarettát. A cigarettavég nesztelenül hullott a földre.

— Volt úgyis, hogy ilyenkor egy egész csorda vaddisznó haladt el közvetlenül melletttem. A száz és száz láb ott csörtetett körülöttem a száraz avaron, olyan közelségben, hogy kinyujtott kézzel talán el is értem volna valamelyiket. A háromcsövű, golyóra töltött pompás fegyver a kezemben volt. Mindegyik cső egy-egy biztos halál — nappal. De ebben a szuroksötétségben, amelyben két arasznyira sem lehetett látni, teljesen hasznavehetetlen jószágunk bizonyult. A medve vagy akármelyik vadkan, ha éppen kedve lett volna hozzá, akár a képemen is végignyálhatott, vagy hátba boxolhatott volna....

Herendy — talán a visszaemlékezés súlya alatt — mélyet lélegzett és végigsimított a homlokán. Aztán hozzám fordult:

— Hiszed-e most már, őrnagy úr, hogy

ezeket a közelemben merészkedő állatokat a halálos lövéstől pusztán a sokak által annyira rettegett sötétség óvta meg?

— Ezt magam is kétségtelennek tartom, -- válaszoltam. De mert nagyon fúrta az oldalamat, nyomban megkérdeztem:

— Mondd, kérlek, sohasem próbáltad meg csak hang után rálőni ezekre a vadakra, amikor annyira közel érezted őket magadhoz. Másrészt, hogyan lehet, hogy ezek az állatok a sötétben rád nem támadtak?

Gondolkodás nélkül válaszolt:

— A magam tapasztalatából tudom, hogy félsötétben, amikor a céltárgy körvonalai úgy ahogy még valamennyire látszanak, de a puska csövén már végiglátni nem lehet, tíz lépésről is legfeljebb minden századik golyó talál. Egész sötétben pedig, ha a mozgó célt csak hallani, de látni nem lehet, az eshetőség, a vak véletlent nem számítva, egyenlő a semmivel.

— Ezért sohasem kísértem meg a vaktában való lövést. Nem lett volna semmi értelme, hogy a körülöttem egyébként nyugodtan szöszmötélő állatokat egy rossz lövéssel esetleg fel-dühösítsem. Az effélet csak ijedős kocavadászok kísérlik meg, akik erre aztán rendszerint rá is fizetnek. Hidegvérű, gyakorlott vadász csak akkor lő, ha az eredmény legalább is valószínű.

— De ami téged talán inkább érdekel, állítom, hogy a komitácsi még ezen is túltesz. Az már csak holtbiztosra megy. Ezt egyébként, legalább is én, okszerűnek tartom. Örültség volna tőlük egy megköckáztatott, bizonytalan lövéssel, hiábavalóan elárulni a jelenlétüket és magukra zúdítani a veszedelmet.

— Ez körülbeül az alapja annak a hitemnek, hogy a csendőrökre aligha esett volna lövés, ha nem nappal, hanem az éj sötétjében vágattak volna át azon a veszedelmes szoroson. Viszont, ha a komitácsik olyan esztelenek — amit én természetesen nem hiszek —, hogy célt nem látva, pusztán a hallható lódobogás irányába lövöldöztek volna, afelől a két elesett csendőr most is egészen nyugodtan sétálhatnakna ebben a kertben...

Herendy ezeket oly meggyőző erővel mondta, hogy az volt az érzésem, hogy ebben a kérdésben már nem is törődik a véleményemmel. Egyenesen maga elé nézett s anélkül, hogy valamit is kérdezett volna, rövid szünet után tovább beszélt:

— Ami azt a kérdést illeti, miként volt az, hogy engem sem a medvék, sem a vadkanok egyszer sem támadtak meg, erre csak azt felelhetem, hogy ezen az első és második alkalommal magam is csodálkoztam. Később azonban egészen természetesnek találtam, mert las-

sanként rájöttem, hogy ezek az állatok, ha csak egyetlen mód is volt reá, mindig kitértek előlem. Ha észrevettek, már messziről vadul, riadtan menekültek.

-- Leszámítva azt a néhány esetet, amikor egy-egy agyonsebzett medve, vagy vadkan végső kétségbeesésében szembe fordult olykor a támadójával, a magam másfélévtizedes gyakorlatából határozottan állítom, hogy minden állat fél az embertől. Ha nem bántod és utat engedsz neki, örül, ha baj nélkül tovább állhat.

— Elismerem, hogy ezzel a nézetemmel meglehetősen elszigetelten állok azok között, akik soha életükben nem vertek fel a vadonban medvét vagy vadkant, avagy csak a fehér asztal mellett vettek részt effajta vadászaton. De aki a maga emberségéből ejtett el belőlük néhányat, hacsak pusztán hiúságból nem kívánja magát csodáltatni, be fogja ismerni, hogy igazam van.

— Az idevágó hajmeresztő történetek legnagyobb része egyszerűen mese, vagy legalább is egy-egy halálra rémült vasárnapi vadász háttérrel túlzása...

Herendy itt elhallgatott. Zubbonya balzsebéből előhúzza ezüst cigarettatárcáját és visszakínált. Amikor a cigaretták kékes füstje felfelé bodrozódott a levegőben, újra beszélni kezdett:

— Egyébiránt ez az egész dolog nem is

fontos. Csak azért mondtam el, mert kérdezted. De mialatt elmondtam, eszembe jutott valami...

Felém fordult.

— Nézd, kérek — mondta csendesen —, a komitácsikat én nem akarom lekicsinyelni. Ez feltétlenül súlyos hiba lenne. Tagadhatatlanul kemény és elszánt fickók, akiknek jó a szemük és biztos a kezük. De egy dologban határozottan hasonlítanak a medvéhez. Közös vonásuk, hogy a róluk szóló legendák hihetetlenül túlzottak...

Egy lélekzetnyi szünetet tartott, de mert nem szóltam közbe, folytatta:

— Bosszantó ebben csak az, hogy ez is az ő malmukra hajtja a vizet. Mert amíg félelmetes hírvéket a kellő értékre nem lehet leszállítani, a köztudat mindig hajlandó lesz őket emberfeletti tulajdonságokkal felruházni. Ez pedig az ellenük küldött járőrökre és kisebb osztagokra természetszerűleg bénítóan hat s a könnyebben megfélemlíthetőket végül egészen bátortalanokká teszi.

— Öszintén mondhatom, hogy az egész komitácsi-kérdésben ennek a tévhitnek a megoldását tartom a legfontosabbnak. Ez különben egyúttal a tervem magja, vagy lényege is, amire kíváncsi voltál.

— Ha ezen túl leszek, a többi azt hiszem,

már úgy fog menni, mint a karikacsapás. Nem lesz egyéb, mint egy hosszú lejárátú, olykor izgalmos vadászat. Medvék és vadkanok helyett ezúttal kétlábon járó balkáni bestiákra...

Herendy felállt és búcsúzni kezdett. Megfogtam a kezét és enyhe erőszakkal visszahúztam a padra:

— Hohó, barátom! A java még hátra van. Engem nem lehet csak úgy, aprópénzzel kifizetni, — mondtam nevetve. — Eddig, ha jól értettelek, csak azt tudom, hogy az éjszaka sötétje lesz a szövetségeseid. De hogy miként fogsz hozzákezdeni, milyen a rendszered, arról még fogalmam sincs.

— A rendszer nem az enyém. Én is titokban másoltam le s csak némi módosítással fogom alkalmazni, hogy rá ne ismerjenek. Nem tudom, elárulhatom-e?... Elvégre idegen szabdalom...

Olyan komolyan mondta, hogy megkérdeztem:

— Kinek a szabadalma?

— A komitáciké!... — mondta Herendy, de most már nevetett.

— Az áldóját! Ebbe ugyancsak beugrottam, — mondtam én is nevetve. — Nem gondoltam, hogy tréfálni is tudsz.

— Nem tréfálok, — mondta Herendy újra elközmolyodva. — A dolog talán furcsán hang-

zik, de én tényleg az ő rendszerüket fogom alkalmazni. Ahogy nálunk mondják: a kutya harapást, a kutya szőrével...

— Nem értem....

— Ez egy magyar közmondás. Olyasfélét akar jelenteni, hogy a harapós kutyát előbb ártalmatlanná kell tenni, hogy a szőréhez hozzá lehessen férni. Azontúl aztán nem harap többé. Igaz?

— Igaz!... De honnan ismered a rendszert, hiszen csak az imént jöttél ide le?

Herendy legyintett:

— Jóval a háború előtt is ismertem már. De ezt hosszadalmas lenne elmondani... Gyakorlatilag itt kóstoltam bele a második általános támadás alatt, amely végleg leverte Szerbiát...

— Én ugyanis egy porosz hadosztályhoz voltam beosztva, — egyetlen szál magyar húsz-ezer német közé — és német tábori csendőröket vezényeltem. Tulajdonképpen úgy kértek kölcsön, mert nekik nincsenek csendőrtisztjeik. Ezenfelül szerbül sem tudott közülük senki. De ez nem tartozik ide.

— Elég az hozzá, hogy az a három hónap, amíg a hadosztály végighömpölygött ezen a vad országon, untilig elég volt, hogy alaposan belenéztek a kártyájukba. Ezért bízom abban, hogy velem aligha tudnak majd hamisan ját-

szani. De erről majd csak akkor beszélek, ha az első játszmat megnyertem...

Herendy megint megkísérelte, hogy a fáképnél hagyjon, de én makacskodtam:

— Maradj még egy kicsit és engedj meg néhány kérdést.

— Parancsolj, — mondta kissé kedvetlenül, látva, hogy nem tud tőlem szabadulni.

— Először is — kérdeztem — azt szeretném tudni, miként védekeztek a németek a bandák ellen?

— A bandák ellen még csak, de az egyes komitácsik ellen jóformán sehogy sem. A szerbek általában jól verekedtek, de a fölényes, mindent elsodró német ágyútűzben nem tudtak megállni. Ez elől a bandák is mindig szétugrottak.

— A veszedelmes rész az volt, amely valahol egyenként megbújva kivárta, amíg a tűzvonal jól előre került. Akkor aztán messze az első rajvonal hátamögött a mit sem sejtő osztagokra egyszerre csak repülni kezdtek a golyók. Ismeretlen helyről, egyesével, titokzatosan.

— Mire valahogy legalább az irányt megtudtuk állapítani, ahonnan ezek a golyók elindultak, addigra rendszerint néhányan már a fűbe haraptak.

— Olykor egész századokat kellett felfej-

lődtetni némely nehezen hozzáférhető leshely felkutatására. Az effajta harc eredménye azonban sohasem volt megnyugtató.

— Mert a leshelyről lövöldöző komitácsi az át nem tekinthető terepen rendszerint még idejében elmenekült; de ha itt-ott sikerült egyet-kettőt élve, vagy halva kipiszkálni az odujából, az legöbbször egy félszakasz német katona életébe került. Ez a rendszer határozottan rossz volt, de mert folyton előre kellett menni, egyetlen csapatnak sem volt elegendő ideje, hogy alaposan végezzen velük.

— Még jól emlékszem az adatokra. A hadosztálynak, mire a szerbek végleg kiszorultak, halottakban és sebesültekben közel kétezer fő volt a vesztesége. Komitácsik nélkül ez a szám a felét sem érte volna el. Viszont a komitácsik közül alig harminc-egynéhány hagyta ott a fogát. Így hát bőven maradhatott nektek s azt hiszem, jut belőlük még nekem is...

— Jut! Egészen bizonyosan jut — mondtam, amikor észrevettem, hogy Herendy elhallgat. — Azon sem kell aggódnod, hogy hamarosan elfogynak, — tettem hozzá nevetve.

— Akkor jó!... — válaszolt Herendy is mosolyogva és hirtelen hozzátette:

... Szabad nekem is kérdezni valamit?

— Hogyne! Ez csak természetes...

— Tulajdonképpen Skrbektől akartam

megkérdezni, de az olyan gyilkos hangulatban volt, hogy azt hittem, végül még tüzet fúj... Így most tőled kérдем, őrnagy úr: hány komitácsi került hurokra, amióta itt vagytok?

— Egy sem...

— Az lehetetlen, — válaszolt Herendy és rámpillanatott.

Az arcom színe, úgy látszik, meggyőzte, hogy igazat mondtam, mert gyorsan félre nézett.

.. De hát hogy lehet ez? — kérdezte halgan.

— Eddig magam sem tudtam... De az imént megmagyaráztad: a rendszerünk nem ér semmit!...

— De őrnagy úr, én... — mondta láthatóan zavarban —, én nem az ezredről, én a német csapatokról beszéltem. De róluk sem kicsinylően!... Hiszen kifejtettem, hogy főleg azért nem boldogultak a komitácikkal, mert nem volt idő bíbelődni a megoldással...

— Annál rosszabb ez ránk nézve — mondtam őszintén —, mert minket még ez sem ment, sőt inkább vádol. Mi már két hónapja vagyunk ebben a körzetben s az eredmény: nulla. És ha legalább a veszteségünk is ennyi lenne. Te azonban ne mentegesd magad! Engem mindenesetre meggyőztél igazadról.

— Eddig is éreztem, ezután pedig kimon-

dom akárhol is, hogy minden rendszer, amelynél egy-egy ember ellenében tízet, vagy százat is fel kell áldozni, nem ér egy hajtófát sem. A mienk pedig — sajnos — ilyen. De hogy legalább ezután más legyen, meg kell mutatnod az utat, amelyen célhoz is lehet érni...

Herendy lehajtotta a fejét s jó darabig szóltalanul nézett maga elé. A pad előtt, amelyen ültünk, egy letépett falevél feküdt. Úgy látszott, mintha egész lelkét az az egyszerű levél kötötte volna le. Végre mégis megszólt:

— Én az ezrednek nem adhatok semmiféle útmutatást — mondta csendesesen —, mert az én tervem a ti számotokra egyelőre keresztülvihetetlen...

— Ezt igazán nem értem — válaszoltam most már kissé idegesen. — Nem értem, miért ne teheszük mi is azt, amit te fogsz cselekedni! Annál kevésbé, mert előbb éppen magad mondtad, hogy a terved igen egyszerű és csak egy csepp szerencse kell hozzá, mint mindenhez a világon.

— Most is azt mondom — válaszolt Herendy nyugodtan. — A házépítés is nagyon egyszerű, hiszen úgyszólván csak egyik téglát kell a másik tetejére rakni. Mégis, ha olyanok csinálják, akik nem tudnak falat emelni, az épület rendszerint összedül, mielőtt tető alá kerülne.

— Hiába lennél lángeszű építőmester, hiába lennének pontosan kidolgozott ragyogó terveid, ha nem találnál hozzá embereket, akik a szédítő magasban is teljes biztonsággal és lelkiismeretes pontossággal rakják egyik követ a másik fölé.

— Azok a tervek örökkön papíron maradnának, vagy pedig, ha hozzá nem értőkkel fognál munkához, akkor az, amit pazar kupolának, vagy merészen ívelő, fényes vashídnak álmotdál meg, végül legfeljebb egy sereg ember sírja lenne.

— Szóval — mondtam, amikor elhallgatott —, ez szépen mondván azt jelenti, hogy az ezred legénysége nem alkalmas a terv keresztülvételére. De honnan veszed majd te azokat a kőműveslegényeket, akikkel ezt a babiloni tornyot fel akarod építeni? És bizonyos vagy-e benne, hogyha majd fütyülni hallják a komitácsik golyóit, nem dobják-e majd le ezek is eszük nélkül a vakolókanalat és a kalapácsot?

Mikor ezt kimondtam, szinte büszkének éreztem magam, hogy milyen jól sikerült Herendyt a képletes beszéd terén követnem. Ő azonban aligha méltányolta ezt az igyekezetemet. Magába merülten hallgatott s idő telt, amíg megszólalt:

— Szomorú volna — mondta halkán, tagolva —, hogy egy szerb paraszt különb le-

gyen, mint egy magyar csendőr... Ezt nem tudom és nem is fogom sohasem elismerni!...

— Tudom, hogy a legénység nagyobb fele, amelyet e célra rendelkezésemre bocsátottak, még annyit sem ér, mint az ezredé. De csak addig, amíg a magammal hozott negyven magyar csendőrt középük nem ékelem.

— Negyven kemény gránitpillér fogja tartani a most még ingatag falakat, olyan erővel, hogy a legádázabb földrengés sem döntheti le. És erős a hitem, hogy ezeket a szilárd pilléreket érezve a lábuk alatt, a most még könnyen szédülő, gyakorlatlan hídépítők is rövidesen biztosan és bátran fognak járni a mélységek felett...

Herendy most felkelt a padról és elém állt. Szembefordulva mondta:

— A tervem röviden az, hogy teljesen a komitácsik módszere szerint a csapatomat negyven apró bandára osztom. Minden bandának egy magyar csendőr lesz a vezetője. Aztán majd kitűnik, hogy valóban olyan boszorkányság-e ez, mint ahogy azt olyan sokan és elsősorban maguk a szerbek hiszik.

— Vagy úgy! Te így gondold ezt? — mondtam kiábrándulva. — Szívből kívánom, hogy ne csalódjál, de félek, hogy az lesz a vége. Ehhez hasonlót már mi is próbáltunk...

— Igaz ugyan, hogy nem csendőrök vol-

tak a vezetők, de igen ügyes emberek, a legkiválóbb altiszteink. De amikor mind sűrűbben fordult elő, hogy nyomtalanul tűntek el a hegyek között, abba hagytuk a kísérletet.

— A sok kudarc után különben ma már a vitézségi érmesek között sem akadna vállalkozó.

Herendy egykedvűen válaszolt:

— Az más... Azok, szegények, akármi-lyen bátrak is voltak, de nem ismerték a komitácsik fogásait. Ezért mondtam, hogy ez a terv az ezrednél kivihetetlen. Azok az altisztek nem voltak medvevadászok!...

— És a te csendőreid mind azok? — kérdeztem meglepetten.

— Talán egy se... De én az vagyok!... Rábámultam.

— Hát igen!... — mondta. — Nekem előbb be kell őket tanítanom. Ne vedd szószereint. Nem éppen medvét, hanem — komitácsit lőni. Ez nem fog talán egyik napról a másikra menni. De menni fog! Ehhez kell az a kis szerencse, amiről szóltam...

— Itt akarod őket betanítani?...

Herendy mosolygott:

— Ez az elképzelhető legideálisabb vadászterület erre a célra... Jó vizslát sem lehet szobában kiképezni.

A felettünk kéklő mennyboltra nézett:

— Mire leszáll a sötétség, az elsőszámú bandával már megyek is a hegyek közé...

— Hogyan — kérdeztem meghökkenve —, néhány emberrel vásárra akarod vinni a bőrödöt?

— Kilenc csendőrrel megyek!... A magam embereivel!... — mondta olyan nyugodtan, mintha arról lett volna szó, hogy bálba készül. — Egyébként majd vigyázok, amennyire lehet. Különben ez csak szerencse doiga. Enélkül valamelyik medve már régen lehúzta volna a fejbőrödöt... A díj pedig itt mégis csak értékesebb!

Megcsóváltam a fejemet:

— A tét pedig a fiatal életed...

Legyintett.

— Háború van!... A dolog különben másként nem is menne. Gyakorlatilag kell bemutatnom, hogy az ördög nem olyan fekete... Csak úgy szóra, nekem sem hisznek... De ha látni fogják, hogy a komitácsi éppen úgy bejön a leshely elé, akár a medve és csak pontosan a szeme közé kell lőni, akkor majd fellángol bennük a vadászszenvedély.

— Azután már nincs többé félelem, legfeljebb egy kis bizsergő izgalom. Az afrikai vadászoknak ez tengernyi pénzükbé kerül. Itt pedig ingyen kapható!...

Napsütésre barna arcán mosoly suhant át és bizakodva folytatta:

— Addig vissza sem jövök, amíg ez nem sikerül. De akkor már kilenc bandának lesz tapasztalt vezetője. Óvatos és számító, mint a hiúz. Akit nem lehet egykönnyen törbe csalni.

— Négy hét múlva pedig negyven is lesz. Akkor már nagy úr leszek... Bandavezér!...

Nevetett. Jóízűen, gondtalanul, hogy szinte irigyeltem.

— Most még inkább sajnálom, hogy nem vagyok medvedadász!... — mondtam. — De azért féltelek egy kicsit. A harc mégis csak egyenlőtlen lesz ezekkel a bestiákkal. ~~Végig~~ is ezek itthon vannak a hegyek között és az erdőkben. Az előny mindig az ő oldalukon lesz...

Herendy a fejét rázta:

— Ezzel is számítottam!... Különbem minden harc egyenlőtlen... Attól függ, milyen szemszögből nézi az ember... Azt hiszem, itt én leszek fölényben...

— Miből gondolod? — kérdeztem.

Ekkor két katona közeledett felénk. Tüzelfőt vittek a kert végén lévő tisztikonyhába. Herendy megvárta, amíg elhaladtak előttünk.

— Valamikor régen egy amerikai magyar ujságban egy történetet olvastam, — mondta aztán. — Tulajdonképpen egy párba j leírása

volt, amit két férfi valami női dolog miatt életre-halálra vívott egymással. A mód azonban, ahogy ezt végrehajtották, olyan sajtáságos volt, hogy még Amerikában is feltűnt.

— A két ellenfelet segédek külön-külön csónakon ugyanazon időpontban egy folyó közepén fekvő fél kilométer hosszú s aránylag keskeny, lakatlan szigetre vitték. Az egyiket a sziget északi, a másikat a sziget déli csúcsán tették partra, ők maguk pedig a csónakokon sietve visszatértek a folyó partjára.

— A két ellenfelet teljesen egyenlő golyós fegyverrel és egyenként három tölténnyel látták el. Azok ezenkívül csak némi élelmiszert s egy-egy vadászkést vihettek magukkal.

— A sziget végig hatalmas fákkal és bokrokkal volt benőve úgy, hogy a szigetre kített ellenfelek egymást nem láthatták.

— Mindössze két feltétel volt kikötve. Először: hogy a segédek csak háromszor huszonnégy óra eltelte után fognak visszatérni, amit a partról öt lövéssel fognak jelezni. Ettől a perctől kezdve, ha még életben lesznek, az ellenségeskedést be kell szüntetni. Másodsor: hogy a csónakok visszaindulásától számítva, az első tízpercben a helyeiket el nem hagyhatják.

— Azontúl mindegyik szabadon azt tehetette, amit akart; úgy támadhatott, vagy úgy védekezhetett, amint azt magára legelőnyösebb-

nek vélte. Próbáld magad beleképzelni ebbe a helyzetbe s mondd meg, mi lett volna ebben az esetben a legcélszerűbb?

Gondolkozás nélkül feleltem:

— Én az első alkalmas vastag fa mögött meghúzódva, megvártam volna, míg a másik közeledik.

Herendy mosolygott.

— Igaz!... Ez a legegyszerűbbnek látszik, — mondta. — De nem szabad elfeledni, hogy ezek halálosan gyűlöltek egymást és ha mind a kettő ezt a módot választja, végül mind a ketten életben maradnak.

— A sziget déli csúcsán álló ellenfél minden valószínűség szerint fel is tételezte a másiktól, hogy az aligha fog egyelőre feléje indulni, mert a határidő eltelte után minden elővigyázat nélkül, amily gyorsan csak tudott, északnak indult. Tudta, hogy a sziget körülbelül hatszáz lépés hosszú s csak akkor állt meg, amikor a sűrűségben négyszáz lépést maga mögött hagyott.

— Az északi fél tényleg úgy cselekedett, amit te tartasz helyesnek. A legközelebbi vastag tölgy mellé kuporodott és várt.

— Az idő közben telt és lassan besötétedett. A déli fél azonban estig sem jelentkezett.

— Most már az északi is arra gondolt, hogy ellenfele bizonyára azt várja, hogy ő kö-

zeledjék és bánni kezdte, hogy nyomban nem indult legalább a sziget közepéig előre.

— A dolog végül az idegeire ment s a sötétben tapogatózva megindult. De hamarosan belátta, hogy ennek semmi értelme s egy vastag törzs mellett újra elhelyezkedett. Alvásról természetesen szó sem lehetett s az éjszaka kegyetlenül hosszúnak bizonyult.

— Az északi fél nyitott szemmel másnap délig kitarzott a fája mellett. Óvatosan dugdosta ki a fejét, hol jobbra, hol balra a törzs mellett, de semmit sem látott. Minden csontja fájt s a tagjai meggémberedtek a teljes mozdulatlanságban. A türelme pedig mindinkább fogyott.

— Most már arra is gondolnia kellett, hogy ellenfele esetleg tőle jobbra, vagy balra átcsúszhatott az eléggé széles szigeten s egyszerre csak a háta mögött terem. Még egy olyan kegyetlen éjszakát, mint az előbbi volt, nem akart átélni s elhatározta, hogy kenyértörésre viszi a dolgot.

— Evett valamit s minden felesleges holmit a fa mellett hátrahagyva, óvatosan elindult. Egyik fatörzstől a másikig. Egyetlen lépést sem tett addig, amíg mindent alaposan szemügyre nem vett.

— Egy-egy gyanús, sötétebb bokrot olykor percekig is figyelt. Csak akkor suhant hal-
kan előre a legközelebbi fáig, amikor meg-

győződött, hogy körülötte semmi sem mozdul.

— Két óra múlva aztán egyszerre csak a sziget déli csúcsán találta magát. Az erdőn kívül izzófehéren süttött a nap, az ellenfél azonban nem volt sehol.

— Nyilvánvaló lett előtte, hogy elkerülték egymást. Most már tudta, hogy a másik is keresi s ekkor még óvatosabban indult visszafelé.

— Újabb keserves két órába telt, amíg más csapáson haladva, valahogy feljutott a sziget első harmadáig. Ott, nem messze maga előtt, egy aránytalanul vastag tölgyet látott. Ezt félóránál is tovább figyelte, de semmi gyanusat sem észlelt.

— Abban a pillanatban azonban, amikor a fa alá ért, éles csattanással egy lövés dördült. Az északi fél hangtalanul rogyott össze és mozdulatlanul maradt a földön.

— Pár perccel később egy ember ereszkedett le vékony kötélén a tölgy sötét koronája közül. A déli fél volt, aki kivárta, míg ellenfele pontosan az ő fája alá kerül és nyugodtan fejbőlötte.

— A golyó a koponya közepén ment be s függőlegesen végigszaladt az egész törzsön. Feltétlenül halálos lövés volt...

— Érdekes... — mondtam, azt gon-

Jobb kezével az íróasztal melletti másik székre mutatott és szerbül folytatta:

— Ülj ide velem szembe! A dolog egy kicsit tovább fog tartani...

Herendy a beosztott rendfokozat nélküli legénységet sem tegezte soha. Annál kevésbé az altiszteket. De ha szerbül szólt azokhoz, akik értették a nyelvet, akkor mindig így beszélt, mert a szerbek alig használják a magázást, legfeljebb idegennel szemben. Maguk között egymást, de még a királyukat is „te“-nek szólítják.

Hat óra felé az irodavezető türelmetlenkedni kezdett. Néhány sürgős aláírásra lett volna szüksége, de be nem mehetett, mert Herendy határozottan meghagyta, hogy amíg nem szól, senki se zavarja.

Ilyen hosszú tárgyalásra eddig még nem volt eset s el sem tudták képzelni, miről lehet szó.

Már a lámpák is jó ideje égtek, amikor végre Horvátovits visszajött közéjük. A fülei lángvörösek voltak, mintha megcibálták volna, de a szeme nevetett.

— Mi volt, Péro? — repült feléje a kérdés, kétfelől is.

— Már azt hittük, hogy nem is élsz! . . . Csúnyán szorulhattál... Egész vizes vagy! . . .

— mondta az írógépes.

Horvátovits teleszívta a tüdejét:

— Nincs semmi baj! ... A végén még háromheti szabadságot is kaptam! ...

— Hihetetlen ... Annyi nem is jár!

— Nekem jár, majd meglátjátok.

— Nahát! — mondta az egyik őrmester kissé irigyen. — Ez a Goszpodin Péró mégis csak burookban született!

— Sírni fognak a lányok! — mondta az írógépes. — Nem sajnálsz őket?

— Annyi baj legyen! — mondta Horvátovits mosolyogva s kezelni kezdett az emberekkel.

— Csak néhány nap múlva megyek. De ha közben nem találkozánk, hát ... Isten veletek! ...

Amikor kilépett a kapun, már fenn voltak a csillagok ...

IV.

Brzéce körül, a hegygerincen az északi szél teljes erővel orgonált. A roppant tölgyek koronái zúgva hajladoztak s a megfeszülő, vékony ágak sivítva ölelkeztek.

Benn az erdő sűrűjében egy fűszál se rezdült. A földközélen semmit sem lehetett érezni a fák tetején nyargaló viharból. Csak a merev, vastag törzsek inogtak jobbra-balra sóhajtozó lengéssel.

szótlatlanul meghajolt a körletparancsnok előtt.

— Köszönöm, Járics! — mondta Hartmann s a szeme csillogott. — Ez igazán érdekes volt ... Nem is tudtam rólad, hogy ilyen hangulatosan tudsz előadni. Nagyon köszönöm.

Ekkor az oldalt ülő Berger ezredesre, majd Skrbekre nézett s a pillantása elkomorult.

Berger leszeggett fejjel, dacosan nézett maga elé, a segédtszót pedig leforrázottan gubbasztott a helyén.

Hartmann végigsimított a homlokán, aztán megingatta a fejét. A hangja egyszerre kedvetlen és száraz lett.

— Én, uraim, csak annyit mondok, hogy csodálatos embernek kell annak lenni, aki azután is, hogy olyan nyilvánvaló ellenszenvvel fogadták, ilyen szívvel-lélekkel viszi vásárra a bőrért ... Mindenesetre arra kérek, ha már sehogyan sem tudtok ezzel a Herendyvel rokon-szenvezni, legalább gáncsot ne vessetek neki. Aztán majd meglátjuk ...

A falon ketyegő órára pillantott. Baltenyerét az álla elé emelte és tüntetőleg egy ásitást nyomott el.

— Ejnye, de eltelt az idő. Ma valahogy kivételesen elálmosodtam. Ha nincs kifogástok ellene, talán mehetnénk is ...

A másik pillanatban már valamennyien álltak. Az ezredbeli tisztok állva még kiitták a

poharaikat. Hartmann ezredes a magáét azonban érintetlenül hagyta.

Öt perc múlva kilobbant a fény s a tisztí étkező ablakaira ráborult a szerbiai rejtelmes éjszaka puha sötétsége...

4. A CSAPDA.

A sziklaszoros környékén teljes volt a csend. A két hét előtti halálos lovaglás és puska-tűz zaját örökre elnyelték a hallgatag, barna kövek.

A mély út felett meredező két szomszéd sziklafal közömbösen és hangtalanul bámulta egymást. Iromba kőarcukba a felettük elsuhant évezredek mély, fekete redőket és szeszélyes repedéseket szántottak be.

Lehet, hogy az őstermészet rejtelmes rovasírásának kőbevéssett betűi voltak ezek a titokzatos vonalak, amelyeket soha még nem olvasott le senki. Ki tudja, hány száz megrázó tragédia kegyetlen meséjét őrizték emberagnak örökre megfejthetetlenül...

A mogorva köveket itt-ott vízmosások hasították keresztül, amelyek széleit sűrű bozót s valami páfrányszerű dudva lepte el. Néhány csenevész tölgy és elgémberedett törzsű bükkfa kétségbeesetten kapaszkodott meg:

egyik-másik mélyebb hasadékban. Ezeket az árnyékos, nedves helyeket zöldesbarna, kövér moha tarkázta be, amely süppedőbb és neszfogóbb volt a legdrágább keleti szőnyegnél is.

A roppant csendet nem zavarta semmi. A derűs égbolton egyetlen felhőfoszlány sem úszott s a kéklő, mozdulatlan levegőt egy madárszárny sem rezgettette meg.

Dél felé járt, amikor a jobboldali csipkézett sziklafal tetején, a szoros dereka táján halk zörejt hallatszott. Egy guruló kő zaja volt, amely valamiképp elszabadulva helyéről, apró ugrásokkal, gyorsuló ütemben kopogott lefelé az egyik vízmosáson.

A barna kötömb mellett, ahonnan a guruló kő elindult, ekkor halk, félnéterre is alig hallható suttogás támadt.

— Hogy a fene... Pedig jóformán hozzá se értem!...

— Csitt! Meghallja az öreg...

E néhány szó két csendőrmester szájából szűrődött ki halkán, mint a lehelet.

Egykorúak lehettek; negyven felé járt mind a kettő. A szikárabb mégis erősen deregedett már a halántéka körül.

Szorosan egymás mellett feküdtek a kőfal peremén rögtönzött mohaágyon, amely méternyi magas bozóttal sűrűn el volt leplezve, úgy, hogy tíz lépésről sem lehetett látni őket. Vi-

szont onnan a bokrok között meghagyott, apró nyílásokon, a szemközti sziklafal minden pontját s csaknem az egész szorost tökéletesen meg lehetett figyelni.

Most készültek leváltani egymást a leshe-lyen s az érkező zömökebb lazította meg az elgurult követ, bár egyébként oly halkán csúszott társa mellé, mint a kígyó.

— Hát csak meresztgesd a szemed s úgta a deresfejű. — Én megpróbálok visszamászni. Úgy fáj minden csontom, mintha kerékbe törtek volna... Sok így mozdulatlanul egy huzamban három óra...

— Sok! — lehelte a másik. — Ha legalább füstölni lehetne. De három napja, mióta itt fekszünk, még köhögni sem szabad. Csuda egy ember az öreg!...

A deresfejű most négykézláb roppant óvatosan, a hátamögött levő teknőszerű mélyedésbe kezdett vissza ereszkedni. Közben azonban csípett egyet magárahagyott társa megfeszült combján s amikor az elfintorított arccal visszanézett, elégedetten rávigyorgott.

Öt perc is eltelt, amíg így lassan mászva megtette a sziklafal pereme s a kőteknő közepe közötti rövid utat.

Ez az alig nyolc öl átmérőjű horpadás szokatlan képet nyújtott ezen a kietlen, vad helyen. Régi, bakonybeli haramiák vagy egy-

kori pusztázó betyárok rejtett, táborozó helyei lehettek ilyenek valamikor. Éppen csak a barátságos, de mindig csalfa és áruló tűzrakás hiányzott.

A horpadás közepén nagy halom moha volt összehordva, amely több háromszögletű sátorlappal volt letakarva. Egyiken-másikon tábori pokrócba csavarva, nyugodtan aludt néhány ember, egy pár pedig maga elé merengve, szótlánul üldögélt.

Élelemmel jól megtömött hátizsákok s különböző formájú korsók és víztartó-edények szép rendben sorakoztak a moharakás északi oldalán. Mintha egy kiránduló társaság ebédeidejére várakoztak volna.

Csak a szétszórtan fekvő és ülő emberek kezeügyében heverő karabélyok mutatták, hogy itt komolyabb eshetőségekkel is számoltak.

A horpadás felső körívén, jobbra és balra attól a ponttól, ahol most a zömök csendőr hasalt, csaknem szabályszerű háromszöget alkotva, még másik két ember is feküdt láthatatlanul eltakarva. A kis tábort ilyenformán állandóan három szempár védte bármily irányból érkező meglepetés ellen.

A csendőrök háromóránként váltották egymást s mert a parancsnokon kívül összesen

kilencen voltak, mindegyikre hat óránként került egyszer a sor.

Ez eltért a rendes katonai gyakorlattól, ahol az őrszemek két óránként váltogatják egymást, de itt sok minden eltért a megszokott rendszertől.

Itt tilos volt minden, ami a legkisebb zajt is okozhatta: a beszéd, a mozgás, még az alvás zaja is. Neplementétől-napkeltéig egyetlen szál gyufa fénye sem lobbanhatott el; nappal is csak ritkán és egyenként dohányozhattak az emberek a kőteknő legmélyebb pontján. A füstöt hasonfekve úgy kellett a talajmentén a mohával elnyeletni, hogy azt egy méter magasságban, tízlépésről még egy sas szeme se vehette észre.

Külön rendszere volt az étkezésnek, a vízívásnak. Egy elejtett zsebkes pengése, egy vizes bádog halk koccanása itt főbenjáró bűnnek számított.

Mindez eleinte roppant fárasztónak, szinte kibírhatalannak látszott. A nehézségek tűzpróbája azonban maga a három nap előtti feljövétel volt.

A mód, ahogyan ez a kis csoport a derengő éjszaka vak homályában, senki által észre nem vehetően, lépésről-lépésre tapogatózva és nagyobbbrészt hasoncsúszva, öt napi élelemmel megterhelten a völgykatlanból idáig

feljutott, az egy amerikai őserdő vadembereinek is becsületükre vált volna.

Hihetetlen fegyelmezettség és erőfeszítés kellett ehhez, de még így is a lehetetlenséggel lett volna határos, ha nem olyan ember vezeti őket, aki e nemben még egy öreg indián törzsfőnökön is túltett.

Olykor, ha valamelyik ember alatt megreccsent egy ág vagy zajt okozva csapódott vissza egy-egy hajlékonyabb vessző; ha a törmelékes talajon kavics csikordult vagy kődarab lódult meg, észrevehető neszt verve fel, a vezető nyomban meglapult.

És abban a pillanatban, mintha csak villamosütés érte volna, megmerevedett a nyomában húzódó emberlánc minden egyes szeme is. Ilyenkor lélekzetet visszafojtva, megfeszülten várakoztak arra, hogy az okozott zaj kivált-e valami ellenhatást az ismeretlen környezetből. Valami halk megmozdulást vagy neszezést, amarról élőlény közellétére lehetne következtenni.

Egy lehulló, féregrágtá makk vagy érett bogyó halk koppanása, vagy a gyenge éji szellőtől váratlanul meglengetett száraz avar gyanús zizegése, néha hosszú percekig egy helyhez szegezte ezt a hiúzmódon előre lopakodó embercsoportot.

Vezetőjükön kívül annak előtte talán

kilencen voltak, mindegyikre hat óránként került egyszer a sor.

Ez eltért a rendes katonai gyakorlattól, ahol az őrszemek két óránként váltogatják egymást, de itt sok minden eltért a megszokott rendszertől.

Itt tilos volt minden, ami a legkisebb zajt is okozhatta: a beszéd, a mozgás, még az alvás zaja is. Neplementétől-napkeltéig egyetlen szál gyufa fénye sem lobbánhatott el; nappal is csak ritkán és egyenként dohányozhattak az emberek a kőteknő legmélyebb pontján. A füstöt hasonfekve úgy kellett a talajmentén a mohával elnyeletni, hogy azt egy méter magasságban, tízlépésről még egy sas szeme se vehette észre.

Külön rendszere volt az étkezésnek, a vízívásnak. Egy elejtett zsebkés pengése, egy vízes bádóg halk koccanása itt főbenjáró bűnnek számított.

Mindez eleinte roppant fárasztónak, szinte kibírhatalannak látszott. A nehézségek tűzpróbája azonban maga a három nap előtti feljövétel volt.

A mód, ahogyan ez a kis csoport a derengő éjszaka vak homályában, senki által észre nem vehetően, lépésről-lépésre tapogatózva és nagyjából hasoncsúsza, öt napi élelemmel megterhelten a völgykatlanból idáig

feljutott, az egy amerikai őserdő vadembereinek is becsületükre vált volna.

Hihetetlen fegyelmezettség és erőfeszítés kellett ehhez, de még így is a lehetetlenséggel lett volna határos, ha nem olyan ember vezeti őket, aki e nemben még egy öreg indián törzsfőnökön is túltett.

Olykor, ha valamelyik ember alatt megreccsent egy ág vagy zajt okozva csapódott vissza egy-egy hajlékonyabb vessző; ha a törmelékes talajon kavics csikordult vagy kődarab lódult meg, észrevehető neszt verve fel, a vezető nyomban meglapult.

És abban a pillanatban, mintha csak villamosítás érte volna, megmerevedett a nyomában húzódó emberlánc minden egyes szeme is. Ilyenkor lélekzetet visszafojtva, megfeszülten várakoztak arra, hogy az okozott zaj kivált-e valami ellenhatást az ismeretlen környezetből. Valami halk megmozdulást vagy neszezést, amiről élőlény közellétére lehetne következtenni.

Egy lehulló, féregrágtá makk vagy érett bogycsoport halk koppanása, vagy a gyenge éji szellőtől váratlanul meglengtetett száraz avar gyanús zizegése, néha hosszú percekig egy helyhez szegezve ezt a hiúzmódon előre lopakodó embercsoportot.

Vezetőjükön kívül annak előtte talán

egyikük sem csinálta végig ezt az indiánus mesterséget, de válogatott és értelmes magyar csendőrök voltak, hát gyorsan beletanultak. Mire a rejtett horpadás felett harmadszor húzott el a hallgató éjszaka minden titokzatosága, oly halkán és pontosan dolgoztak már össze, mint egy finom óramű zajtalan kerekei.

Amikor a szorosfelőli oldalról visszamászó csendőr elérte a közös nyugvóhelyet, hirtelen halk sziszegés hallatszott. Ez az éles, de pár lépésről már alig hallható nesz megtévesztésig hasonlított egy megriasztott vagy felingerelt vízisikló hangjához.

A sziszegésre a deresfejű egy szempillantás alatt megmerevedett. Úgy maradt négykézlábon mozdulatlanul, mintha kővé vált volna. Csak az arcát fordította kissé oldalt.

Tőle vagy négy lépésnyire jobbra, ahonnan előbb a sípoló, halk reszelés felhangzott, egy kisebb moharakáson egy lesültarcú tiszt ült.

Ökölbe szorított jobb kezével ráfenyegett a deresfejűre, de az ajka mosolygott. Csillagó, nagy barna szemével derűsen nézte egy darabig a négy lábúak testtartásába merevedett őrmestert, aztán nyitott kézzel némán magához intette.

A tiszt Herendy Bálint csendőrszázados volt, a rettegett „öreg“, akinek mindenben va-

kon kellett engedelmessé válni, de akiért mind-egyik embere kétszer is meghalt volna.

Legalább négy-öt évvel volt fiatalabb az átlagban negyven felé ballagó embereinél, de ezek egymás között mégis rendszerint röviden csak úgy hívták, hogy „az öreg“. De ebben az esetben ez nem volt valami egyszerű, játékoskedvű elnevezés. Alkalmasabb jelző híján ezt inkább Herendy varázslatos egyéniségének lenyűgöző ereje váltotta ki belőlük, amely alól az első perctől kezdve többé egyikük sem tudott szabadulni.

Amikor a deresfejű a százados elé ért, Herendy fojtottan megszólalt:

— Melyikük rúgta ki a követ a helyéből?

— Én nem!... Mikolaj lökte meg véletlenül...

— Itt a véletleneket is ki kell kapcsolni. Dobbal nem lehet verebet...

Elharapta a szót, mert ebben a pillanatban abból az irányból, ahol Mikolaj feküdt, apró, babszem nagyságú kavicsok kezdtek repülni, amelyek halkán kopogtak a felterített sátorlapokon.

Ez volt az előre megállapított néma jeladás, amellyel az őrszemeknek jelezni kellett, ha valami gyanúsat észleltek.

Herendy feltérdelt.

— Maradjon itt és figyeljen... Felmegyek Mikolayhoz!... — súgta a deresfejűnek.

Felmárkolta a mellette fekvő távcsöves karabélyt s a földre görnyedve, nesztelen léptekkel, óvatosan felkészült a szoros felé néző les helyhez.

Félperc múlva Mikolay egy kéz súlyát érezte a vállán:

— Lát valamit?

— Egy paraszt jön befelé a szorosan — súgta a csendőr hátrafelé.

— Egyedül?

— Egyedül... De most nem látom, a hajlat éppen eltakarja.

Herendy szorosan a csendőr mellé húzódott s a bozót alján lévő résen lenézett. Az arcuk csaknem érintette egymást.

Egy darabig semmit sem láttak, de pár perc múlva a sziklafok kiugrása mögül egy emberalak fordult az alattuk húzódó kőbevált útra.

Az alak lassan jött befelé a szorosan és minduntalan megállt. A szemközti sziklafal zegzugos kőtömbjeire bámészkodott és olykor hátrafordult.

Herendy a bozót egy nyílásán óvatosan kidugta a fegyverét, ráirányította és belenézett a fegyvercsőre rögzített távcsőbe.

— Gyerek — súgta Mikolaynak. — Egy

kis púpos... Nincs még talán tizenhárom-éves se... Két nagy tarisznya lóg rajta jobbról-balról... Szinte lehúzza...

A gyerek lassan közeledett. Inkább csak ténfergett, mint akinek nincs határozottan megjelölt célja. Amikor csaknem alájuk ért, újból megállt s a sziklafalnak támaszkodott.

Sokáig állt így egy helyben, tanácstalanul, nem sejtve, hogy alig harminc méternyire emberszemek figyelik minden mozdulatát. Most már távcső nélkül is tisztán lehetett látni, hogy öreges kis arcában apró szemei sűrűn pislognak.

Egy idő múlva a púpos jobbkezét a szájához emelte s az arca mindkét oldalt felfújódott.

A következő pillanatban éles, átható fütty hasított bele a levegőbe, hosszan, elnyújtva.

Herendy a könyökével enyhén megérintette Mikolayt:

— Figyeljen a szemközti sziklákra — súgta.

A füttyező ezután egy-egy lélekzetnyi időközben még kétszer sívított keresztül a szorosan s azután csend lett.

A púpos jobbra-balra tekintgetett s az arca vörös volt az előbbi erőlködéstől.

Ekkor a szemben lévő sziklafal peremén, egy kiugró kőtömb baloldalán egy fej jelent meg. Egy darabig mozdulatlanul maradt, aztán hirtelen visszahúzódott.

Félperc múlva a kötőmb mindkét oldalán egy-egy parasztruhás férfi jelent meg s egészen a meredek fal szélére lépve, integetni kezdtek a púpos felé.

Mindkét ember mellén keresztben, a vállaktól a csípők felé, tenyéryi széles töltényöv feszült meg s jobbkezüik egy-egy karabélyt szorított.

Herendy tisztán hallotta a szorosan mellette fekvő Mikolay szívének a dobogását:

— Hidegvér, fiam!... Célozza meg nyugodtan a jobboldalit... De pontosan... És aztán lőjön...

Hét másodperc múlva egy lövés dördült, amit csaknem abban a pillanatban egy másik követett.

A két éles dörrenés csattogva zúgott végig a szoroson. A bűgást morogva verték vissza a meredek falak s a szemközti oldal pereméről szétvetett karokkal két emberalak kalimpált lefelé a levegőben.

Útközben az egyik egy kiálló kötőmb szögletén egy pillanatra fennakadt, de aztán tovább zuhant.

Ezután már csak két tompa puffanás halatszott s azután minden elcsendesült.

Az élettelen testek egymástól néhány méternyire, mozdulatlanul feküdtek a mélyút fenekén.

Ott, ahol a gyerek az imént állt, a földre lökve két élelemmel megtömött szőrtarisznya hevert. A kis púpos pedig lélekszakadva, teljes erejéből futott kifelé a szorosból.

Herendy utána nézett s távcsöves fegyverét az arcához emelte.

Egy pillanat múlva a távcső lencsájének gyújtópontjában megjelent a kis púpos teste. Csak a fegyver ravaszát kellett volna lehetőféinomán megérinteni, hogy a riadtan motolláló karok és lábak örökre megálljanak.

De Herendy nem lőtt. Csendesen engedte le maga mellé a fegyvert s csak ennyit mondott:

— Mégis csak kölyök!... Ha mindjárt farkaskölyök is!...

Ezalatt a hátuk mögötti kőteknőben lévő legénység között az izgalom tetőfokra hágott. Parancs nélkül azonban egy lépést sem mozdulhattak.

Egy részükben az izgalmas feljövetelt követő hosszú és soha át nem élt mozdulatlanságban titokban már lassan az a hit kezdett gyökeret verni, hogy itt aligha fog valami történni.

Most aztán a váratlan lövések és titokzatos zuhanások zaja annál inkább meglepte őket, mert a horpadás fenekéről semmit sem láthattak.

A beállott néma csend nyomasztó lett s

az emberek tanácstalanul néztek egymásra. De a deresfejű felemelt keze hallgatást parancsolt.

Herendy eközben nyugodtan feküdt Mikolay mellett s mind a ketten hallgatva figyeltek.

Amikor jó félóráig semmi sem mozdult, Herendy feltérdelt:

— Úgy látszik, elfogytak — mondta halkan. — Máskülönből valamelyik már előbújt volna. Ne feledje, hogy erre mindig várni kell! . . .

Valamivel később az összes legénység a szakadék szélén térdelt, lövésre készen tartott fegyverrel.

A deresfejű útját fedezték, aki önként ereszkedett le macskaügyességgel egy vízmosáson, hogy az elesettek fegyverzetét összeszedje.

Amikor ez a hátára csatolt karabélyokkal és véres töltényövekkel visszaérkezett s megállt Herendy előtt, a százados az emberek felé fordult:

— Itt tovább nincs mit keresni. Egyelőre hazamegyünk s aztán . . .

Elhallgatott.

A szeme megakadt egy barna derékszíjon, amely a deresfejű balvállán csüngött.

— Nézzük csak! . . . — mondta s kinyújtott kézzel a szíjra mutatott. — Ez valahogy ismerősnek látszik . . .

A derékszíj, amit a deresfejű átnyujtott, tényleg szakasztott olyan volt, mint aminőt a magyar lovascsendőrök használnak.

Herendy a kezébe vette a szíjat és megforgatta.

Egy-két másodpercig figyelmesen nézte, aztán halkan, elkomorodva mondta:

— Szegény Vargha Mihály! . . .

És szabadon maradt kezét egy pillanatra a sapkája széléhez emelte.

A derékszíj belső oldalán, kissé megkopott betűkkel ez állt:

„Vargha Mihály őrmester, szegedi csendőrkerület örsé.”

5. GOSZPODIN PÉRÓ.

I.

A komitácik lába alól egyre jobban kiveszűzött a talaj. Ahogy a hetek és hónapok múltak, mindinkább több és több helyen érte őket halálos meglepetés.

Ott, ahol azelőtt föltétlen biztonságban érezték magukat, most már csak behúzott nyakkal, az üldözött vad állandó szorongásával mozoghattak.

A vad hegyek félreeső rejtekhelyei, a sűrű

erdők titkos gyalogösvényei éppen olyan veszedelmesek lettek a számukra, mint az országutak.

Eldugott hegyi falvak szélső házai közül, ahol azelőtt meleg étel és forró asszonyi csók várta őket, most a halál ólálkodott.

És amilyen arányban fogyott a számuk, úgy fogyott a vakmerőségük és a bátorságuk is. S ekkor már ostobaságokat is kezdtek elkövetni.

A titokzatosan repülő golyók mögött áruást sejtettek s üldözni kezdték a saját fajtájuk közül azokat, akik a megszálló csapatokkal valami címen érintkezni kényszerültek.

Halálos ítéleteket szabtak ki és hajtottak végre nagy kegyetlenséggel a falvak módosabb gazdái között s ezzel elérték, hogy lassan a saját népük is félni kezdett tőlük.

Ami eddig az élelmezésükre kellett s amit vakmerő hegylakók a szigorú tilalom ellenére a hegyek közé is felhordtak számukra, azt most sokszor csak halálos fenyegetésekkel tudták kizsarolni.

Volt ugyan még néhány, időnként tizenöt fővel rendelkező erélyesebb bandavezér, aki a szétszórt, két-három főből álló bandák között megpróbálta a régi fegyelmet helyreállítani, de mert rendszeres érintkezésről már szó sem lehetett, ez csak ideig-óráig sikerült.

Hol a kisebb bandák tűntek el nyomtalanul, hol a parancsvivőket állította meg útjukban örökre egy-egy csendőrgolyó.

Lassanként általános rémület és fejvesztettség lett úrrá felettük s hogy időt nyerjenek és lélegzethez jussanak, a bandavezérek minden rajtaütést betiltottak. Az orvttámadások egyszerre megszűntek s a megszálló csapatok közötti postajáratok és küldöncök minden különösebb fedezet nélkül is sértetlenül közlekedhettek.

Már-már úgy látszott, csak idő kérdése, hogy a komitácsik végleg letesznek minden erőfeszítésről.

A gyűlölet tüze azonban nem aludt ki. Szívósan parázslott tovább is a hamu alatt s csak alkalomra várt, hogy újból fellobogjon...

II.

Délfelé hirtelen megszólalt a tábori csendőrpáncsnokság telefonja.

Az ügyeletes csendőr lekasztotta a kagylót és a füléhez szorította:

— Halló!... — hallatszott a drót másik végéről egy melegen zengő bariton hang. — Itt Járics őrnagy a portyázó ezredtől... Ki van ott?!

— Tábori csendőrpáncsnokság... Horváth őrmester... Parancsoljon őrnagy úr!

— Bent van még a kapitány úr?

— Igen, még itt van!

— Jelentse, hogy pár pillanatra átjövök.

— Igenis, kérem.

— Köszönöm. Vége!...

Öt perc múlva a páncsnokság irodájában az őrnagy szemben ült Herendyvel, egy rozoga íróasztal mellett.

— Barátom!... Benn vagyok a bajban... Egészen nyakig... — mondta Járics, miután rágyujtott.

Herendy kissé elmosolyodott:

— A baj nem lehet olyan nagy!... Pompás színben vagy, őrnagy úr!...

Járics legyintett:

— Könnyű neked. De engem majd megesz a fene. Képzeld: Berger beteget jelentett és a felmentését kérte.

— Tényleg beteg?

— Ördögöt!... Azaz, ... ahogy vesszük. Annaira, mint ő, mindenesetre én is beteg vagyok... Egy azonban bizonyos: szerencsétlen flótások vagyunk mind a ketten.

— Történt valami?

Az őrnagy nagyot fújt. A cigarettafüst oly erővel lövelt ki a száján, mint egy túlfeszített szelepből a gőz.

— Tizenkét emberünknek végleg nyoma veszett — mondta aztán keserűen. — Mindent tűvettünk értük, de hiába. Nincsenek sehol... Idáig abban a reményben, hogy majd csak megkerülnek, titkoltuk a dolgot. Végül mégis csak be kellett jelenteni. Ma jött meg erre Belgrádból a válasz. Képzelheted!...

Járics félrehúzta a száját és halkán káromkodott.

— Mikor tűntek el az emberek? — kérdezte Herendy csendesen.

— Nem szépítem a dolgot... — mondta az őrnagy és barna arcán sötét vérhullám csapott át. — Tulajdonképpen megirigyeltük a sikeredet s utána akartuk csinálni a dolgot, hogy végre nekünk is legyen valami eredményünk. Most aztán megvan! Ez lett belőle!...

Herendy az íróasztal jobbsarkáról egy összehajtott térképet vett fel s az őrnagy elé terítette:

— Utoljára melyik pontról kaptatok hírt felőlük?

Járics mutatóujjával a térkép egy sötét részére bökött:

— Ebben a patakmederben voltak utoljára, tizennégy nap előtt.

Herendy halkán fütttyentett:

— Tizennégy nap előtt? — kérdezte cso-

dálkozva. — Túlságosan nagy idő! Alig hiszem, hogy egy is élne még közülök...

— Én sem hiszek már ebben — mondta Járics lehangoltan. — Tíz nap óta egyebet se tettünk, csak ezeket kerestük. Húsz kilométeres körzetben háromszor is végigfésültük ezeket a helyeket. De mintha a föld nyelte volna el őket.

Közelebb húzta magához a térképet és fölélé görnyedt:

— Tulajdonképen az ezredes az oka. Ő erőszakoskodott. Pont ezt az átkozott helyet választotta ki. Azt mondta, hogy ti még nem jártatok arra s ott bizonyosan lesznek komitácscsik. A te rendszered szerint egyszerre negyvenhat különböző pontra küldtünk ki tizenkét főből álló őrsöket, négy napi élelemmel. Mi egy zászlóaljjal itt a Klisurán helyezkedtünk el. Ötödnap valamennyi őrs bevonult, csak az az egy nem, amelynek itt a patakmederben volt kijelölve a helye.

Herendy felállt s az asztalra hajolva, közelebbről nézegette a térképet.

— Vad hely — mondta aztán. — Ez a körlet legdélibb része. A patak túlsó oldalán lévő hegyek és erdők már bolgár terület. De ez a hegyi falu itt jobbra, várj csak...

Maga felé fordította a térképet s a magas

hegyeket jelző sűrű, fekete vonalak között betűzni kezdte a helység nevét.

— Br... zé... ce... Igen, Brzéce... Ez még ide tartozik. Azt hiszem, e körül kell keresni a dolog nyitját.

— Miből gondold?

Herendy egy darabig figyelmesen nézte a térképet s csak aztán válaszolt:

— A patakmeder, ahol az eltűnt legénység táborozott, csak párszáz lépésnyire van a falu szélső házaitól. Feltéve, hogy meglepték és elnyomták őket, az aligha ment egyetlen lövés nélkül. Ez esetben pedig minden lövés feltétlenül behallatszott a faluba. Valaki okvetlenül hallotta.

Az őrnagy megvakarta a halántékát.

— Nagyszerű!... Mégis csak lesz belőlem valami — mondta és kesernyésen felnevetett. — Látod, ezt én is pontosan így gondoltam. Ezért másfél zászlóaljjal öt napig ültem a falu nyakán és mindent felforgattunk. Még a gyerekeket is kifaggattuk, de senki sem akart tudni a dologról.

— Persze, hogy nem — mondta Herendy mosolyogva. — Nyiltan ezt nem is tehetik. Ez itt árulás számba menne. A komitácscsik pedig az effélét halállal büntetik. Ha más nem, a félelem is visszatartja őket. Okkal-móddal azonban egy-egy besúgó, vagy valaki, akinek a komitá-

csikkal valami baja volt, nagy titokban néha mégis csak kinyitja a száját.

— Lehet, hogy igazad van — adta meg magát az őrnagy. — De ehhez mi nem értünk. Azért jöttem ide, hogy megkérjelek, próbáljatok ti valamit ebben a szerencsétlen dologban. Holnap majd hivatalosan átírunk. Különben az ezredet erre Belgrád határozottan utasította is.

Herendy néhány percig hallgatott.

— Mindenesetre meg fogom kísérni — mondta aztán elgondolkodva. — De lenne egy feltételem, illetve kérésem.

— Mi lenne az?

— Mindössze annyi, hogy mától számítva három hétig az ezred ezt a végzetesnek látszó községet és a körülötte lévő területet húszkilométeres körzetben egyáltalán ne portyázza.

Az őrnagy meglepetten nézett Herendyre.

— Ennyi az egész? — kérdezte s aztán sóhajtva tette hozzá: — Kár, hogy ezt nem három hét előtt kötötted ki!... Egyébként könnyen megígérhetem, mert a parancsnokságot egyelőre már át is vettem Bergertől.

Járics felállt:

— De már megyek is. Búbánatomban meg fogok ebédelni. Te még maradsz?

— Nem. Egy darabig együtt mehetünk — mondta Herendy s ő is felállt.

Amikor az ajtón kiléptek, Herendy oda-

szólt a folyosón mereven álló ügyeletesnek:

— Délután bejövök! Most keresse fel Horvátovits őrmestert és mondja meg neki, hogy három órakor jelentkezék nálam...

III.

Délután két óra körül Horvátovits Péter őrmester megjelent a parancsnokság épülete előtt. Egy darabig még álldogált s a járó-kelő kisvárosi szerb lakosságot nézegette, akik közül sokan köszöntötték s akiknek ő az anyanyelvükön mindig barátságosan visszaköszönt.

Horvátovits többnyire a városban és annak környékén teljesített szolgálatot s három-négy hónap múlva jóformán mindenki ismerte.

Harminckét éves, cigányképű, feltűnően csinos, fekete ember volt, olyan határozott fellépéssel, hogy az idegen rendfokozatokban tájékozatlan polgári lakosság többnyire tisztnek nézte.

Bácskai fiú volt s olyan tökéletesen beszélt szerbül, mintha beleszületett volna. Különösen, ha nőekkel akadt dolga, olyan kifogástalanul tudott viselkedni s oly válogatott szavakat használt, akár a legműveltebb szerb tisztnek valamelyike.

A szerbek a megszálló csapatokkal s ezek

tagjaival szemben természetesen igen zárkózottan viselkedtek. Az úri osztályhoz tartozó hölgyek pedig hátrahagyottan durcásak, sőt mogorvák voltak. Az utcán rendszerint lesütött szemmel vagy félrefordított arccal suhantak el a katonák, de főleg a tisztek mellett s szinte tüntetőleg léptek vissza az ablaktól, ha valakit ezek közül közeledni láttak.

Ahogy azonban a hónapok egymásután teltek, ez a morcoság lassacskán engedni kezdett. Különösen Horvátovits őrmesternek volt ezen a téren szerencséje.

Az őrmester különben nagy kutya volt. Hosszú pillájú, sötét szemével olyan ártatlanul tudott nézni, hogy a hölgyek elfelejtették félrekapni a fejüket s mind sűrűbben fordult elő, hogy egyik-másik rámosolygott.

Horvátovits ilyenkor a sapkájához emelte a kezét s fekete kis bajusza alatt megvillogtatta pompás fogait.

Lehet, hogy vonásainak határozottan déli jellege és tökéletes szerb tudása váltotta ki azt a tagadhatatlan rokonszenvet, amellyel léptenyomon találkozott. A nőknél pedig bizonyára megnyerő külseje és kedves, fiús mosolya is latba eshetett.

Ilyenformán Horvátovits és a szerbek között lassanként valami nevezhetetlen viszony fejlődött ki. Ellenségnak tartották ugyan őt is,

de valahogy mégis bizalommal viseltettek iránta. Végül az utcán is meg merték állítani, ha a katonai hatóságokhoz tartozó ügyes-bajos dolgokban nem ismerve ki magukat, tanácsra szorultak.

Az őrmestert a szerbek egyszerűen „Goszpodin Péro“-nak nevezték.

Goszpodin szerbül annyit tesz, mint: úr. Péro, becézően, a Péter névnek felel meg.

A szerb nyelvben valahogyan melegebben hangzik, ha az úr szót a keresztnév mellé tesszik. A vezetéknev mellett már ridegebb. Horvátovits pedig, bár ki nem mondottan, de nyilvánvalóan a kedvencük volt.

Ha megszólították vagy csak egyszerűen köszöntötték, minduntalan felhangzott a tisztelet jelentő, de barátságos két szó: Goszpodin Péro!...

Ez természetesen a társai előtt sem maradt titokban. Eleinte diákos pajkosságból, később megszokásból annyira felkapták ezt az elnevezést, hogy Horvátovitsot utóbb maguk között is mindig csak így emlegették.

— Goszpodin Péro! Gyere enni... — harsogta ki valamelyik a folyosóról az udvarra, ha elkészült az ebéd.

— Megszánhatnál egy cigarettával, Goszpodin Péro! — mondta a másik minden gúnyorosság nélkül.

És Horvátovits ezért sohasem neheztelt vagy haragudott. Vidám fölénnyel fogadta a címzést. Magában talán egészen természetesnek is találta, mert azt lépten-nyomon látta, hogy a szerbek nagyobb tisztelettel beszélnek vele, mint a saját polgármesterükkel.

Herendy százados mindent tudott az embereiről. Erről is tudott. Amikor először halotta, még mulatott is rajta. Nagyon szerette az embereit, de Horvátovitsot még ezen felül is különösképpen kedvelte.

Tetszett neki ez az egészséges, mindig jókedvű csendőr, aki a legnehezebb körülmények között sem lógatta az orrát, s az esze is, a szíve is mindig a helyén volt.

Ezért nehezebb útjaira többször magával vitte és sokat foglalkozott vele, mert legügyesebb és legelszántabb emberei egyikének tartotta.

Herendy komoly és kemény ember volt, de az emberei hihetetlenül ragaszkodtak hozzá. Egy-egy elismerő szavát többre értékelték bármilyen kitüntetésnél s egy hangtalan, rosszaló pillantása jobban fájt nekik, mint egy félórás szidás...

Valamivel félhárom előtt Horvátovits benyitott a parancsnoki iroda mellett levő irtókai szobába. Az írógépkattogás elhallgatott s az irodába beosztott őrmesterek közrekapták.

— Goszpodin Péro!... — hangzott itt is, ott is évődve s az egyik megkérdezte:

— Miféle szél hajtott errefelé?

— Azt ti inkább tudhatjátok...

Az irodavezető komor arcot öltött s hal-kan, komolyan mondta:

— Nagy baj van, Goszpodin. Az öreg szörnyen haragszik rád!

Horvátovics meghökkent:

— Rám?

— Igen. Úgy lehet, holnap már föbe is lövet!

Nevettek. A legjobbízúknak talán maga az őrmester.

— Ne bomoljatok — mondta aztán. — Inkább azt mondjátok meg, miért lettem berendelve.

— Annak nagy sora van. Föltétlenül súlyosabb eset! — szólalt meg az írógépes őrmester, de Horvátovits most már nem dült be. Tagadólag rázta a fejét és legyintett.

— Nem tréfálok, egészen komolyan mondom, — folytatta a másik. — A délelőtt folyamán egy szép hölgy járt itt. Valami Zórka... És vádat emelt, hogy egy bizonyos Goszpodin Péro elcsavarta a fejét...

— Vigyen el az ördög! — mondta Horvátovits és valamennyien újra nevettek.

Így ment ez egy darabig, míg végül az iro-

davezető megmondotta, hogy maguk sem tudnak semmit s visszaülve az asztalokhoz, újra dolgozni kezdtek.

Két perccel három óra előtt behallatszott a parancsnoki iroda ajtajának csapódása. Az irodavezető nyomban felpattant s amikor visszajött, mókás szertartásossággal meghajolva, kezével az ajtó felé intett:

— A kapitány úr várja Goszpodin Pérót!

Horvátovits gyors mozdulattal néhányat rángatott a zubbonyán s egy perc múlva úgy állt Herendy előtt, mint a cövek.

Herendy dióbarna szemé néhány pillanatra mereven tapadt az őrmester arcára. Aztán anélkül, hogy a pillája rezdült volna, tekintete két arasszal lejjebb siklott:

— Magán valami nincsen rendben!... — mondta komolyan.

Az őrmester arcát vérhullám öntötte el s még a lélekzetét is visszatartotta.

— Az a szürke posztó, ott a bal melle felett, kissé szegényes azzal a kisezüsttel. Úgy nézem, egy nagyobb kívánczok éléje...

Horvátovits arca újra színt váltott, de azzal a különbséggel, hogy most minden vér kiment belőle.

Herendy elmosolyodott.

— Na, Péró! Azért nem kell megijedni... Majd meglátjuk, mit lehet csinálni...

dolva, hogy Herendy befejezte. De az tovább folytatta:

— Várj csak!... Szerintem az érdekebb része még hátra van. Utóbb ugyanis kiszült, hogy a szerencsétlen északi fél, amikor előzőleg déli irányban haladt végig a szigeten, alig nyolcvan lépésnyire ment el balra a végzetes fa mellett.

— A déli a fa csúcsáról jól látta minden egyes mozdulatát, de nem kockáztatta meg a lövést. Attól tartott, hogy a közbeeső fák és gallyak valamelyike kitéríti útjából a golyót. Megvárta nyugodtan, amíg az északi fél pontosan alája került.

— Mikor aztán az eset nyilvánosságra jutott, a nyertes déli fél ellen hihetetlen erővel zúdult fel a közvélemény. Azzal vádolták meg, mint némely hamiskártyást, hogy hamisan játszott. Mert azzal, hogy a fa tetejére ült, amire ellenfele nem számított, föltétlen előnyt biztosított magának...

Herendy megigazította a sapkáját és ránött egyet a zubbonyán. Láttam rajta, hogy most már végleg menni készül, hát én is felálltam.

— Az én véleményem más... — mondta most Herendy váratlanul. — Elvégre ki volt kötve, hogy mindegyik úgy harcol, ahogy akar.

— Mit gondolsz, mi lett volna, ha az

északi, amikor először húzott el a fa mellett, észreveszi a fa tetejében kuporgó ellenfelét.

— A vékony ágak nem nyújtottak volna semminemű védelmet s egy fatörzs mellől úgy szedhette volna le, akárcsak egy rigót. Ez esetben az ő oldalán lett volna az előny s a közönség talán őt ítéli el.

— Az északi hibát követett el, amikor elmulasztotta, hogy fölfelé nézzen. Ezzel eljártszotta az előnyét s menthetetlenül vesztenie kellett... Így van?

— Így! — mondtam meggyőződéssel és megfogtam a kezét.

— A sűrű fatetökről való lövést — mondta folytatólag Herendy, — a komitácsik is kisajátították. Egyik fogása ez is a harcmodoruknak. A közvélemény ezt számukra előnyként szokta elkönyvelni s ők maguk is ezt hiszik.

— Az én embereim azonban felfelé is fognak nézni!

Megszorította a kezemet és elhallgatott.

Most már nem akartam tovább tartóztatni. Elkísértem egy darabon s amikor elváltunk, sokáig néztem utána. Addig, míg el nem tűnt alakja az egyik utcasarkon. Csak annyit mondhatok még, hogy végtelenül sajnálnám, ha ezt a magyar többé nem láthatnám viszont.

Járics ország felállt az asztal mellől s

A teli hold magasan állt valahol a déli égbolton, de az alatta vágató, sötét felhőtömegekkel hiába birkózott. Az éjszaka sötét volt s csak akkor ömlött szét rövid időre némi szürke derengés, ha a viharfelhők itt-ott kivékonyodtak. Ilyenkor néhány lépésre látni is lehetett.

A hegyifalu apró, kerítésnélküli parasztházai szétszórta, csendben és sötétben lapultak meg az éjszakában. Utcáról szó sem volt, mert a házak többnyire pár száz méternyire feküdtek egymástól. Egyik lenn a völgyben, a másik a hegyoldalban vagy egészen fenn a hegytetőn. A közöttük levő térségeket sűrű szilvások, termőföldek és legelők vagy vadon nőtt facsoportok töltötték ki.

Jellegzetes szerb hegyifalu volt, alig nyolcvan házzal. Az út hossza azonban az alvástól a felvégig még légvonalban is több volt hat kilométernél.

Éjfél körül a falura ereszkedő hajlaton, amelynek ellaposodó fokán a legszélső ház állt, halk mozgás támadt. Óvatos, meg-megszűnő, puha neszezés, mint a vadmacska járása.

Ezt a délnek eső részt a közbeeső hegygerinc megvédte a szélről s csak ritkán húzott át rajta egy-egy megtört légvonat. Ez azonban oly gyenge volt, hogy a száraz fűszálakat is csak alig rezdítette meg.

Amikor a halk, csúszó surlódás újra hallhatóvá vált, előbb lassan derengeni, majd fokozatosan világosodni kezdett. A következő másodpercben egy nagyobb felhőhasadékán át kibukott a telihold ragyogó, kerek képe. Mintha egy óriási, távoli fényszóró verte volna át a sötétséget, az egész hegyoldal egyszerre ezüstös fényárban úszott.

Ekkor a magányosan álló háztól alig ötven méternyire, szorosan a földhöz lapulva, több emberalak lett láthatóvá. Talán tíznél is többen voltak s rajvonalszerűen, mozdulatlanul feküdtek egymás mellett.

A jobbszárnyon fekvő csizmás alak kivételével, valamennyi nyilvánvalóan paraszt volt. Vastag szőrharisnyába bujtatott lábszáruk barna bocskorban végződött s felsőruhájuk sem volt egyenruha. A fejüket azonban egyforma, ellenző nélküli, földszínű szerb katonasapka takarta. Ez, meg a hónuk alatt szorongatott golyós fegyver mutatta csak, hogy aligha lehetnek békés polgárok.

Amíg a nappali fény tartott, oly mozdulatlanul feküdtek, mintha ledőlt fatörzsek lettek volna. Mihelyt azonban egy vastag felhő eltakarta a holdat, a rajvonal újra mászni kezdett a ház felé.

Tíz perc múlva egy felhőfoszlány mögül a hold újabb fénykévéket dobott alá. A magá-

nyosan álló ház ekkor már szabályszerűen körül volt véve.

A ház körül szétszórtan álló vastagabb fatörzsek mögött egy-egy fegyveres ember húzódott meg hangtalanul. Az egyetlen ablakkal szemben álló eperfa mellett pedig ketten álltak.

Mikor a hold ezüstös fénye teljesen felerősödött, az egyik ember előre lépett az eperfa árnyékából. Halkan füttyentett s a szeme jobbra-balra végigsiklott a fák mellett lapuló embereken s aztán nesztelen léptekkel az ablak mellett termett.

Sötét árnyéka élesen rajzolódott a ház fehér falára s a teljes holdfényben tisztán lehetett látni, hogy ez az egy aligha paraszt.

A sapkája ugyanolyan volt, mint a többié, de jószabású lovaglónadrágot viselt, amely finom, puhaszárú csizmába volt bujtatva. Törzsét nyakig zárt, testhez simuló, rövid vadász-kabát takarta s a derekát körülfogó, tenyérszerű széles töltényövre, baloldalt egy távcső tokja volt felerősítve.

A többi bocskoros között mindez bizonyos úri külsőt kölcsönözött neki s alig lehetett kétség aziránt, hogy ez volt a banda vezére.

Néhány pillanatig szóttanul állt a fal tövében, aztán szorosan a falhoz lapulva, anélkül, hogy az ablak elé lépett volna, félkézzel

átmarkolt karabélyával, oldalról csendesen megkopogtatta az ablak keresztfáját.

Egy darabig várt, de mert semmi sem mozdult, valamivel erősebben megismételte a kopogást.

Ekkor a ház belsejéből egy tompa dobbanás hallatszott.

— Ki az? — kiáltott egy vastag férfihang riadtan az ablak mögött.

— Ne ordíts! — mondta fojtottan a kívül álló szerbül. — Kapj magadra valamit és gyere ki! . . .

— Előbb mondd meg, hogy ki vagy — hangzott most már halkabban belülről.

Ekkor az ablak előtt, mint egy órainga, a holdfényben csillogó karabély kétszer-háromszor jobbra-balra lendült.

— Fogd be a szád és bujj ki gyorsan, ha jót akarsz! . . .

Félperc múlva egy ajtó nyikorgott s a tornác simára döngölt járdáján meztelen emberi lábak lépteinek zaja hallatszott.

A vadászkabátos ekkor már újra társa mellett állt az eperfa árnyékában.

Amikor észrevette a közeledő alakot, oda szólt:

— Ide gyere!

A jövevény a fa felé tartott, de nem lépett az árnyékba. Félig öltözött, öreg paraszt volt.

Kuszált, fehér haja és lelógó, sárgás bajusza ezüstösen csillogott a holdfényben. Hunyorgó szemmel, ijedten nézett a fa alatt állókra.

— Ki van még a házban?

— Nincs egy macska se . . . Magányosan élek . . .

— Sajnálak . . . Látom, hogy öreg vagy. De nem tehetek róla . . . el kell menned a bíróságra!

— Messze lakik és nem fog idejönni — dörmegte a paraszt.

— Nem fog?! . . .

A bandavezér kilépett az árnyékból s a nyaka alatt felpattantott két gombot. A kihajlított kabátszárny belső oldalán megcsillant egy tűzzománcos, komitácsi jelvény.

— Mondd meg neki, hogy Vojvoda Koszta van itt az embereivel s azt parancsoltam, hogy azonnal jöjjön!

Az öreg paraszt az állához nyúlt. A jelvényre pislogott, aztán behúzott nyakkal jobbra és balra nézett. Amikor meglátta a főtörzsek mellett álló fegyvereseket, bólintott:

— Akkor hát megyek!

— Megállj! Mennyi idő kell ahhoz, hogy visszajöhess?

A paraszt megvonogatta a vállát:

— Talán egy óra . . . De lehet, hogy kettő

A bandavezér oldalt fordította a fejét s félkézzel tölcserít csinált a szája elé:

— Milos! . . .

A harmadik fa mellől a halk hívásra egy deresedő bocskoros lépett elő.

— Nézd meg jól ezt az embert! Te állasz majd a falu felől vezető ösvényre. Csak ez jöhet, meg a kísérője. Mindenki másra . . . A többi már tudod . . .

Az öreg felé fordult:

— Érts meg jól! Csakis ezen a baloldali gyalogúton jöhetnek. Más irányból, vagy ha többen lesztek, golyót kaptok a hasatokba . . . Még egyet! Ha jövet, kétszáz lépésre leszel innen, füttyents háromszor . . .

— Nincs egy fogam se! Nem tudok már füttyülni . . .

— Akkor hát köhögj . . . Erősen! Ebből tudni fogom, hogy ti vagytok . . .

Most egészen az öreg mellé lépett s keményen az arcába nézett:

— Úgy iparkodj, hogy két órán belül itt legyél. Különben ez a kunyhó — fejével a házra intett — mind a négy sarkán égni fog . . .

Öt perc múlva az öreg paraszt, kalappal a fején, kibujt a házból s tőle telhetőleg lépkedve, csakhamar eltűnt a falu felé vezető úton.

A szél eközben odafönt az égen szétszag-

gatta s a láthatár széle alá toltta a felhőket. A kigyúlt csillagok sápadtan pislogtak a fehér holdfényben s csak a fák alatt volt erős a homály.

Az idő lassan telt s az emberek szótlanul álltak helyeiken.

Félóra múlva a falu irányából, jó messziről egy kutya ugatása hallatszott. A hangra a völgyből is, a hegygerincről is, hol vékonyan, hol vastagabban több kutya válaszolt. Az általános csaholás csak akkor halt el lassan, fokozatosan, amikor az első kutya egyre halkuló vakkantás után, végül abbahagyta az ugatást.

A bandavezér megszorította a mellette álló ember karját.

— Úgy látszik, célhoz ért az öreg — súgta.

— Vajjon eljön-e a bíró? — kérdezte halkan a másik.

— El! . . . Ha szereti az életét, akkor bizonyosan eljön . . . Tudja itt mindenki, hogy egy Vojvodával nem lehet kukoricázni . . . De fogjuk be a szánkat: Milos már hegyezi a fülét . . .

Csend lett. Csak a szél zizegése hallatszott a fák felett. Most már olyan világos volt, hogy a háztetőn egy verebet is meg lehetett volna látni.

Nemsokára újból felhallatszott az előbbi

kutya hangja. De most nem ugatott, csak néhányat vakkantott.

— Ez a bíró kuttyája lehet — gondolta magában egyik-másik ember. — Nem ugatja a gazdáját. Most léphettek ki a házból...

Jól számítottak, mert alig félóra múlva a gyalogösvény irányából erőszakolt, erős köhögés hallatszott s nemsokára ott, ahol az út egyenesbe fordult, két közeledő emberalak lett láthatóvá.

Szótlatlanul haladtak el egy útmenti fa mögött álló ember felvont fegyvere előtt s egyenesen a ház előtti eperfához tartottak.

— Megjöttünk — mondta az öreg.

A vele érkezett ember levette a kalapját és halkán köszönt:

— Jó estét!...

A bandavezér eléje lépett:

— Adjon isten neked is! Te vagy a bíró?

— Én.

— Hogy hívnak?

— Stepan Csóvics.

.. Mért vállaltál hivatalt.

· Kellett... Rámpancsoltak...

— Úgy!... És te szolgáltad őket... Behordod nekik a nép pénzét adóba!

— Nem lehet máskép... Különben büntetnek!

Na! Nem lesz az sokáig így... Fon-

tos beszédem van veled... De majd csak odabent a házban!...

Az öreg paraszthoz fordult:

— Te menj előre és gyujts valami világosságot. Mindjárt utánad jövünk.

Hátraszólt:

— Nikola!

A háta mögött álló fegyveres előre lépett:

— Szólj Milosnak. Ti ketten velem jötök! A többi addig őrt áll...

· Pár perc múlva sárgás, gyenge fény szűrődött ki a pókhálós ablak alig átlátszó üvegtábláin s a bandavezér két emberével és a bíróval belépett az aránylag tágas szobába.

A ház valamikor faluvégi korcsma vagy csárda lehetett, amelynek felszereléséből egy zöldre mázolt, másfélöles, kecskelábú asztal most is ott terpeszkedett a szoba közepén. Két oldalt hosszú, keményfapadok álltak, amelyek szorosan húszan is elfértek volna.

A szúrágta, barna mestergerendáról rozsdás, görbe dróton, apró petróleumlámpa lógott az asztal fölé. Az üvege füstös és kormos volt s a ferdén égő bél alig hogy pislogott.

A bandavezér a lámpa alá, az egyik pad közepére mutatott:

— Ülj oda — mondta a bírónak. Ő maga megkerülte az asztalt s vele szemben a másik padra ereszkedett.

A másik két fegyveres nem ült le. Lábhoz vett fegyverrel, szótlánul álltak meg a vaspántos ajtó mellett, amelyet a bejövételkor maguk után egy tenyérnnyire szándékosan nyitva hagytak. Ez az ajtó egyenesen a tornácra nyílt s a szobának nem is volt több kijárata.

A ház gazdája félrehúzódva, a sarokban álló, szétdúlt ágy szélére ült s lógó fejfel leste, hogy mi fog történni.

A bandavezér belső zsebéből egy köteg nyolcadrétnagyságú ürlapot vont elő s abból egyet átnyújtott az asztalon.

— Olvasd el! — mondta röviden.

A papírlap a bíró kezében, amint azt a gyér világítás mellett, hunyorgó szemmel betűzgette, mindjobban reszketett.

Az ürlap felső szélén ruggyantabélyegzővel nyomott, cirillbetűs, alábbi szerbnyelvű szöveg kékllett:

VOJVODA KOSZTA VOJNOVICS

a déli Morava-környéki összes komiták vezére

47. szám.

Parancs.

Ami ez alatt következett, az tintaceruzával, kézzel volt írva s röviden arról szólt, hogy

ezen parancsot átvevő komitácsik, a küldönc által megjelölt helyen és időben további utasítások átvétele végett, halálbüntetés terhe alatt, a vezérnél jelentkezni tartoznak. Az is halállal lakol, aki a parancs-továbbítást megtagadja vagy elárulja...

A bíró cseseden tette maga elé az ürlapot és fölnézett:

— Most már tudod, miről van szó! — mondta a vezér komoran.

A kezében tartott kötegből újabb hat darabot számolt maga elé s a bíró elé tolta:

— Kikeresel errevaló hét embert s egyenként szétküldöd őket a hegyek közé. Lehetőleg olyanokat, akik tudják, hogy merre vannak mostanában. Hány embert élmeztek a faluból?

A bíró egy darabig hallgatott s aztán bizonytalanul mondta:

— Azt hiszem... tizenegyet...

— Csak?

— Két hónap előtt még huszonhárman voltak...

— Hová lettek?

— Három itt esett el a szemközti hegyen. Nekünk kellett eltemetni... Kettő a Rasinánál halt meg... Hét pedig a Klísurán...

A vezér haragos mozdulatot tett:

— Akkor áruló van köztetek!

A bíró szorongva, ijedten tiltakozott:

— Hidd el, Vojvoda... Istenemre mondom... nincs!

Amaz dühös mozdulatot tett s összeráncolt szemöldökkel sokáig szótlánul nézett maga elé.

— Mi van Vojvoda Baraccsal? Hallottam, hogy az is elesett...

— El! Már egy hónapja. Pedig tizenhárom voltak és egy gépfegyverük is volt. Én nem ismertem, de hírüln adták, hogy Blace mellett történt... Messze van ide! Azt mondják egy lövést se tudtak leadni és már tizenketten feküdtek... Az irattár is odaveszett! Ebből lett a legnagyobb baj!

— Miféle baj?

— Az írásokból megtudták, hogy melyik faluból hányan esküdtek fel komitának... Vagy hatvanat már össze is szedtek ezekből...

— Azért, mert szamarak vagytok!.. Főképpen a vezetők! Csak szaladgálnak a hegyeken, ahelyett, hogy lest vetnének és törbe csalnák a svábákat.*

A bíró fészkelődni kezdett a helyén. Látzott az arcán, hogy valami fúrja az oldalát. Végül nem állta és dicsekedve mondta:

* Szerbiában az egykori monarchia katonáinak „svábá” volt a nevük. Eleinte a magyar katonákat is így nevezték.

— Minálunk ráfizettek!

— Kik fizettek rá?... A svábák?...

— Azok! Éppen tizenketten voltak és egy se menekült meg. A mi veszteségünk ezzel ki van egyenlítve.

— Megette a fene!... Dehogyan van! A svábák sokan vannak... Aztán az is kérdés, hogy igaz-e — mondta a vezér közömbösen...

— Hogy igaz-e? Magam is láttam őket...
Halva?

— Akkor még mind élt, de nem sokkal később ~~végük~~ lett.

Hogyan történt? De röviden mondjad, mert máris menned kellene a parancssal...

— Hát... — kezdte a bíró. — Holnap lesz négy hete... A süket Milán a lánya lakodalmát tartotta, amikor estefelé a tizenkét svába elment a házuk előtt. Éppen a kólót* járták az udvaron és a katonák megálltak. Egy darabig nevetve nézték a táncot, mert sok vénasszony is részt vett a körben. Milán már erősen részeg volt, jóformán azt sem tudta, mit csinál. Jó kedvében egy kancsó bort vitt a svábáknak, akikkel a körből egy-két asszony is incselkedni kezdett.

— Disznók! — szólt közbe a vezér kurtán.

* Szerb nemzeti körtánc.

— Igaz!... De már ezeknek is volt a fejükben. A vége aztán az lett, hogy a svábák bejöttek a házba és enni-inni kezdtek.

— Nagy szamarak lehetek ezek is! — szólt közbe feltűnő indulatossággal újra a vezér s öklével az asztalra ütött. A homloka elvörösödött, de aztán nyelt egyet és higgadtan mondta:

— Folytasd...

A bíró zavarba jött. Nem tudta mire vélni a vezér indokolatlan haragját. Egy pillanattig gyanakodva nézett az arcába, de aztán megnyugodott:

— Éjfél után a svábák tökrészegek voltak. Alig tudtak megállni a lábukon. Valaki felszaladt a vörös sziklához, ahová éppen délután egy levágott birkát vittek Zsivkó Petrovicznak.

— Ő most a vezető? Nem Gyenadics?

— Gyenadics elesett a Rasinánál, ahogy az előbb mondtam.

— Nem említetted a nevét. De hát az mindegy... Mondjad tovább!

— Szóval valaki felszaladt Zsivkóhoz és meg is találta. Nem telt bele egy óra, már a ház előtt volt az embereivel.

— Harc lett?

— Dehogy! A svábák egyetlen őrt se állítottak és mondom, olyan részek voltak, mint a csacsik. A fegyvereik a szoba sarkában

álltak egy rakáson. És Zsivkó nagyon ügyesen csinálta a dolgot.

— Hadd halljam!

— Összeszedett egy csomó asszonyt az udvaron és kitanította őket. Az asszonyok be mentek a szobába és egymásba karolva, sűrűn körülállták az asztalt, amelynél a svábák mulattak. Közben nevettek és énekeltek nekik. Így azok nem láthatták, hogy az asszonyok háta mögött a fegyvereiket egy ember kiadogatta a nyitott ablakon.

— Nagyon jó!... — mondta a vezér fanyar mosollyal.

— Zsivkó ekkor három fegyverest az ablak elé állított, ő pedig hetedmagával az ajtót állta el két oldalt. Az asszonyok közben kiszállingóztak s amikor az utolsó is kilépett, ez az ajtó előtt éleset sivitott. A svábák odanéztek és meglátták a rájuk meredő puskacsöveket... Azt mondják, hogy föl sem ugráltak, csak bambán néztek egymásra...

A bíró oldalt kapta a fejét s az ajtó felé nézett, ahonnan egy halk koppanás hallatszott. Amikor azonban látta, hogy csak az ott álló egyik ember fegyvere ütődött a falhoz, amint jobb lábáról a balra állt, nyugodtan folytatta:

— Úgy kellett őket egyenként kivonszolni az istállóba, ahol minderit lehúztak róluk, csak egy inget hagytak meg rajtuk és a kezüket

hátra kötözték. Így maradtak reggelig. Mikor kivilágosodott, Zsivkó köteleket akasztott a nyakukba s libasorban úgy vezettette őket végig a falun, mint a borjúkat. A nép leköpdöste és követ dobálta a svábákat s mire az alvégre érték, egy vér volt valamennyi. A régi fűrésznél aztán beléjük lövöldöztek, mert már úgy is alig volt bennük élet és nem tudtak tovább menni. Még most is ott fekszenek a fűrészpör alatt...

— Nem keresték még őket? — kérdezte a vezér s a hangja kissé rekedtebb volt, mint az előbb. Emiatt egyet-kettőt köhintett is.

— De még mennyire keresték!... Hat napig a szemem se hunytam le, folyton ráncigáltak. Volt itt talán egy egész ezred is, de nem tudtak nyomra jönni. Végül is üres kézzel mentek el.

— Sokan voltak a lakodalmon?

— Legalább is százan és mégis titokban maradt. Azért mondom, nincs itten áruló...

— Ezt jól csinálta Zsivkó, majd megdicsérem érte. Meg is üzenheted neki... Azonban telik az idő és jó lesz, ha mégyl!

Hátrább tolt a padot maga alatt és felállt.

— Küld szét a parancsokat azonnal — mondta aztán. — Ha itt vannak a közelben, valamelyik könnyen rájuk akad.

— Bízdt ezt csak rám, Vojvoda. Délig bizonyosan itt lesznek.

— Nem! Az úgy nem lesz jó... Nem akarom, hogy a faluban rajtatok kívül más is tudjon a jelenlétemről. Nem szeretem a búcsújárást. Mondd meg a küldöncöknek is, hogy fogják be a szájukat!...

— Akkor hát mikor jöjjenek?

A vezér egy-két másodpercig gondolkodott:

— Ide figyelj! Ma este tíz óra körül fog kelni a hold. Addigra csend lesz már a faluban is. Intézd úgy, hogy akkor induljanak, amikor a hold eléri a hegygerincek magasságát. Érted?

— Értem.

Akkorra én is itt leszek megint. De az örök állni fognak s csak az közelíthet, aki a jelzót tudja. Hajolj ide közelebb!...

A bíró áthajolt az asztalon s a vezér valamit a fülébe súgott. Olyan halkán, hogy az ágyon gubbasztó paraszt semmit sem hallhatott.

— Nem fogod elfelejteni?

— Dehogyan felejttem...

— Igaz. Lehet, hogy az emberek éhesek lesznek... Süttess meg parázson két nagyobb-fajta malacot és este tíz órára hozd ide! Meg akarom ismerni az embereket, hozzáál hát egy kanna bort is...

— Meglesz, Vojvoda!...

— Akkor hát mehatsz is... Nikola majd

átkísér az örök vonalán. Minden úgy legyen, ahogy parancsoltam!...

A bíró már jómessze járhatott, amikor a vezér odaszólt a ház gazdájának:

— Te meg végy magadra valami ködmönt és oltsd el a lámpát. Velünk jössz!...

Az öreg paraszt halkán felsóhajtott és szótlanul cihelődni kezdett.

Pár perc múlva még hallatszott, hogy az ajtó rozsdás zárjában a kulcs élesen megcsikor-dul, de aztán minden elcsendesedett.

A kis csapat nesztelenül és óvatosan tűnt el a hegyoldalon ugyanabban az irányban, ahonnan éjjel előtt leereszkedtek...

V.

A falu felett a kéklő mennybolton lassan és untakozva sétált végig a nap tüzes korongja. Csak akkor jött némi indulatba, amikor félig a nyugatnak fekvő hegygerinc mögé esett s az a kilátást kezdte előle otrombán eltakarni. Az arca ekkor oly tűzvörösre vált, hogy a láthatár peremén úszó felhők a réműlettől egyszerre lángolni kezdtek.

A hegyoldalon legerősebb öreg pásztor oda-szólt társának:

— Reggelre vihar lesz!

Amaz egy pillantású vetett az égre s egy-kedvűen mondta:

— Lehet... — és terelgetni kezdte a juhokat hazafelé.

Egyhangúan telt el a nap és sokáig tartott, amíg sötét lett. A faluvégi magányos ház csöndben gubbasztott a lombos fák között s a nyugalmát egész nap semmi sem zavarta. Csak akkor villant fel ablakában némi fény, amikor a sötétség több mint két órája tartott.

Mire a hold felbukott a szomszéd hegy mögött, hajszálnyi pontosan ugyanaz a kép tárult eléje, mint az előző éjszakán.

A fegyveres örök szótlanul támaszkodtak kettesével a ház körül álló fák vastag törzsei-hez s bent a házban is csak annyi volt a változás, hogy most egy emberrel több volt a szobában.

Ez az ember a bíróval jött az imént, aki-nek a megrendelt élelem és ital ideszállításánál segédkezett. Ott állt a falnál a zsákja mellett s némán hallgatta a bíró előadását, aki hosszadalmasan számolt be a vezérnek.

A Vojvoda lovagolva ült a padon s félfüllel a beszédet hallgatta, a másik fülével pedig kifelé figyelt.

Egy órával éjjel előtt az út felől álló két erősebben markolta át a fegyvere nyakát. A homályba burkolt úton három ember tartott felé-

jük. Bocskoros lábuk alig érintette a talajt s olyan nesztelenül léptek, mint a macskák.

Amikor a fa sötét árnyékában álló örök-höz hat lépésnyi közelségbe jutottak, fojtott, de erélyes, szerbnyelvű kiáltás hallatszott:

— Állj!

A három fegyveres megtorpant, mintha gyökeret vertek volna.

— Kik vagytok?

— Szerb testvérek...

— Mi a jelszó?

— Goszpodin Péró!... — mondta az egyik halkan.

— Rendben van... Három métert előre.

A jövevények kiléptek, aztán a fatörzs előtt újra megálltak. Vadképű, torzonborz fickó volt mind a három. A két őrszem arcát is legalább tíznapos szakáll fedte s a félhomályban meglehetősen hasonlítottak egymásra.

— Hol vannak a többiek? — kérdezte most a jobboldalt álló őr halkan.

— Száz lépésre a hátunk mögött, — válaszolt az a hang, amely előbb a jelszót mondta.

— Eredj értük és vezesd őket. Ti ketten mehettek a házba... A Vojvoda már vár...

Ez a jelenet pár perc múlva megismétlődött, amikor kilencedmagával maga a bandavezető, Zsivkó Petrovics érkezett a fa elé.

— Goszpodin Péró!... — hangzott el

halkan még egyszer a titokzatos jelszó s nem sokkal utóbb a brzécei tizenegy komita feszes tartásban állt a szobában a teljhatalmú Vojvoda előtt.

Ez egy darabig szigorú, komor arccal nézett rajtuk végig.

— Zsivkó Petrovics! — mondta aztán kissé emelt hangon. — Beszédem van veletek... Foglaljatok helyet!

Az emberek tologatni kezdték az asztal körül álló padokat. Cszozgtak, hajlongtak s a fegyvereik itt-ott koccanva ütődtek össze.

— Ne csapjatok ekkora zajt! A fegyvereket pedig támasszátok a falhoz, — mondta ekkor a vezér s eddig balkarján lógó fegyverét maga is az egyik sarokba állította.

Zsivkó Petrovics villámgyorsan összenézett az embereivel s egy pillanatig feszült csend támadt.

A vezér elkapta a sötét szemek villanását és hangosan felnevetett.

— Vagy úgy!?... Látom, jól megtanultátok a leckét!... Nem akartok a svábák sorsára jutni. Ebben teljesen igazatok van! Így is van rendjén!... — mondta derűsen.

De aztán hirtelen megkeményedett az arca és nyersen folytatta:

— Egyben azonban nincs igazatok!... Vojvoda Koszta nem felejtette el kiállítani az

őrszemeket... Amíg azok közül csak egy is lélegzik, az ő asztalánál külön helyen vagytok, mint voltatok egykor az anyátok szoknyája mellett.

Az emberek dörmögtek és helyeslőleg bólintottak.

— Szentül úgy van! — mondta az egyik. — Magunk is láttuk, hogy jelszó nélkül ide ugyan be nem jöttünk volna.

És választ sem várva, fölkelt a padról s fegyverét a falhoz támasztotta. Erre a többi ember is felugrált és ugyanúgy cselekedett.

Egyedül Zsivkó Petrovics maradt ülve. Ő egyszerűen az asztalon keresztbe fektette maga előtt a fegyvert és nem mozdult.

— Csóvics! — szólította ekkor a vezér nevében a bírót. — Rakjátok fel az asztalra, amit hoztatok.

Aztán az emberek felé fordult.

— Amíg a dolgokat megbeszéljük, közben ehettek. Azután már nem lesz erre idő, mert éjfél után fel kell váltanotok az őrtállókat.

Szemben ült Zsivkó Petrovicssal s belső zsebéből különböző cirillbetűs pecsétes iratokat szedve elő, lapozgatni kezdett ezekben.

Ezalatt a bíró egy barnára sült jókora malacot helyezett eléje az asztal közepére s ugyanakkor a küldönc másik kettőt tett az emberek elé is.

Amikor néhány égetett agyagkorsóban már a bor is az asztalon állt, a vezér felnézett az írásai közül:

— Ejha, Csóvics! Ugyancsak kitettél magadért...

Gyors mozdulattal felmarkolta az iratokat s maga mellé helyezte a padra. Aztán jobbával a kabátja alá nyúlt s egy széles, fénylő pengéjű tőrkest húzott elő.

— Előbb én is harapok egyet, — mondta mosolyogva. — Reggel óta egy falat sem volt a számban...

S a másik percben nyiszálni kezdte a malac ropogásra sült hátsó combját.

A műtét azonban sehogy sem akart sikerülni. Vagy a kés volt életlen, vagy a forgócsontot nem tudta eltalálni. A nagy igyekezetben végül meglóduló balkarja valamiképpen erősen nekiütődött Zsivkó Petrovics fegyveréhez.

— Vigyétek ezt a fogpiszkálót a pokolba! — mondta haragosan. — Nem puszkacsövet akarok vacsorázni...

Az egyik ember felugrott s az asztalon fekvő fegyvert a szoba sarkába támasztotta.

E zavaró mozzanat után a vezér láthatóan rosszkedvvel fogott az evéshez. Néhány falat után azonban elpárolgott a haragja s derülten biztatta az embereket:

— Egyetek! A lakodalmatokon sem kaptok finomabb pecsényét...

Az emberek vigyorogva, mohón láttak neki az evésnek s csak hébe-hóba hallatszott egy-egy elismerő vagy dicsérő szó...

VI.

Ezalatt kint a ház körül, a párosával felállított őrszemek némán bámultak a holdvilágos éjszakába.

Abban a pillanatban, amikor odabenn a vezér az első falatot vitte a szájához, a pók-hálós ablakon eddig kívülről óvatosan beleselkedő deresedő fej csendesen visszahúzódott az árnyékba.

— Rajtad a sor, Mikolay... — súgta a feje gazdája magyarul a mellette lapuló bocskorosnak.

Amaz alig hallhatóan felszisszent:

— Csitt!... Aki angyalod van... — s a következő pillanatban nesztelenül eltűnt a fal mellől...

Egy rövid félóráig semmi sem változott, csak bent a házban ürültek ki a korsók egymásután. Amikor az utolsó korty bor is elfogyott, a vezér újból maga elé tette az iratokat és beszélni kezdett.

Hosszadalmasan vázolta a különböző harcterek helyzetét s következtetéseket vont le ezekből, amelyek rendszerint oda lyukadtak ki, hogy belátható időn belül gyökeres változás nem várható.

Szárazon, vontatottan beszélt s részben ez is hozzájárult, hogy a dús lakomától elálmosodott emberek egyrésze csakhamar bóbiskolni kezdett.

Csak Zsivkó Petrovics figyelt látszólag éberén minden szóra, bár közben ő is néhányszor fesztelenül ásitott.

A féltényérnyire most is nyitva hagyott ajtó ekkor váratlanul egész szélességében hirtelen kitárult s a szobát vakító, fehér fénykéve öntötte el.

— Meghal, aki mozdul! — hallatszott egy érces torok kemény kiáltása s az ajtónyílásban egy gépkocsilámpa erős fényzórája felett négy vízszintesen fekvő puskacső meredt a szobában levőkre.

Amikor a szerbnyelvű kiáltás elhangzott, Zsivkó Petrovics a fényzórától félig megvakulva, egy pillanatig dermedten nézett a mozdulatlanul ülő vezér arcába s aztán hirtelen felugrott a padról.

— Megőrültél?!... — csapott feléje élesen a vezér hangja. — Maradj nyugodtan!...

Közben másik két ember is felugrott ülté-

ből s amikor Petrovics egy pillanatnyi habozás után hirtelen lendülettel a szoba sarkában álló fegyverek felé futott, ez a két ember is gondolkodás nélkül követte.

A következő szempillantásban, csaknem egyszerre, négy lövés dördült s a három mozgó alak élettelenül vágódott neki a szoba falának.

— Add meg magad, Vojvoda Koszta! — hallatszott most újra az előbbi erélyes hang.

A vezér véginézett a holtápadtan ülve maradt nyolc komitácsin s inkább ezeknek mondta:

— Nem tehetünk egyebet!... Itt már minden elveszett!...

És sorsába törődötten lehorgasztotta a fejét...

Ami ezután következett, az alig tartott néhány percig. A komitácisíknak fegyvertelenül egyenként kellett kilépni az ajtón, ahol közrekaprták és megkötözték őket.

Végül már csak az öreg paraszt és a Vojvoda volt bent, akit utoljára hagytak.

Ekkor a fényoszlop mögötti sötét háttérből, balkarjára akasztott fegyverrel, egy lovaglósizmás, vadászkabátos férfi lépett a szobába. Csaknem hajszálnyira úgy volt öltözve, mint a vezér. A különbség mindössze annyi volt, hogy ennek fejét tábori tisztí sapka fedte

s a kabát alól kilátszó zubbonya nyakán három aranycsillag ragyogott.

Egyenesen a még mindig az asztalnál ülő vezér felé tartott, aki, mihelyt a fényárvába lépőt észrevette, úgy ugrott fel, mint a gumilabda.

— Goszpodin Péro! .. mondta a jövevény, mielőtt amaz csak egy szót is szólhatott volna. — Ezt igazán jól csináltad!...

És szorosán melléje lépve, jobbkarjával egy pillanatra gyengéden magához ölelte...

Az öreg paraszt az ágy széléről hüledezve nézte a jelenést, mintha kísértetet látott volna. Pedig nem volt kísértet.

Akit annak vélt, az nem volt más, mint Goszpodin Péro mestere: Herendy százados.

VII.

Jó nyolc hónappal később, egy fehér téli éjszakán, prüszkölve vágatott be a szabadkai állomásra a balkáni gyorsvonat. A vonat utasai csaknem kivétel nélkül a déli harctérről rövid szabadságra menő német katonák voltak.

Annál inkább meglepő volt tehát, hogy amikor a vonat megállt, az egyik Pullmann-kocsi ablakából valaki magyarul kiáltott le a sínek mellett álldogáló vasutasokra:

— Nem tudják, kérem, nyitva van-e még az étterem?

Valaki felszólta a félhomályból:

— Az étterem nyitva van, de nincs köszönet benne. Most már legfeljebb, ha teát lehet kapni...

— Nem baj, az is jó. Köszönöm. A fő, hogy meleg legyen. Majd megvesz az Isten hidege...

Félperc múlva az étterem harmadik üres asztalánál egy deresedő ezredorvos tárgyalt bokázva az odasiető pincérrel valamelyes meleg ital irányában.

Amikor a pincér elsuhant, a szomszéd asztal mellől egy korosabb férfi állt fel.

— Szervusz, Pali! — kiáltott meglepetten s kitárt karokkal sietett az előbb érkezett felé.

— Jóestét, Józsi bátyám! No de ilyet! ..

— mondta az orvos örömmel és hevesen összeölelkeztek, mint akik már régen nem hallottak egymásról.

— De hát te mit keresel itt? — kérdezte aztán az orvos, mihelyt szóhoz jutott.

— Az asszonyt várom Pest felől... Egy éve már, hogy itt vagyunk Szabadkán... De inkább arra felelj, honnan a csodából potyogsz te ide?

— Délszerbiából jövök, egy kis szabadsághoz jutottam s most futok haza Egerbe.

— Mióta vagy abban az elátkozott pokolban?

Az orvos nevetett:

— Nem is olyan pokol... Ámbár — mondta aztán komolyan — eleinte a fele sem volt tréfa... De most?!...

Legyintett.

— Na! — mondta az öreg úr meggyőződéssel — én mégse szeretnék ott a komitácsik között mászkálni.

— Hol vannak azok már! — nevetett újra az orvos. — Amióta a mi csendőreink vették munkába őket, hírmondó is alig van közülük.

— Ne mond! Ez igazán érdekes...

— Hidd el, Józsi bátyám, reggelig se lennék kész, ha erről mesélni kezdenék. De öt perc múlva továbbmegy a vonatom... Majd ha egyszer béke lesz és összejövünk, sokat fogok beszélni róluk... Tömérdék történetet jegyztem fel a naplómban... Egyszer talán még meg is írom... Most röviden csak annyit, hogy amiket a mi magyar csendőreink ott lent, abban a tűzfészekben csináltak, azok már nem is történetek, azok már lassan a legendákhoz járnak közel...

Kétszer-háromszor mohón hörpintett a gőzölgő teából, amit a pincér időközben tett eléje s aztán lelkesen folytatta:

.. Azelőtt nem voltam valami nagy

csendőrbarát. Túláságosan zordnak, túláságosan komornak tartottam ezt az intézményt. De azok után, amiket ott lent átéltem, nagyon megszerettem a csendőröket... Ha vége lesz ennek a háborúnak és én megint boldog „civil” leszek, akár hiszed, Józsi bátyám, akár nem, én a tartalékos ezredorvos, mindig előre fogok köszönni a legutolsó kakastollasnak is...

Néhány perc múlva teljes gőzzel száguldott az orvossal a gyorsvonat a szabadkai szőlők között tovább Pest felé...

II.
KÉRESZTES ÓRMESTER

I.

Lent a szakadékos völgy mélyén még teljes volt a sötétség. A kelet felé néző kopár hegyormokon azonban lassan-lassan mind magasabbra hágott a közeledő virradat áruló izzása.

Az éles völgykanyarulat jobboldalán végighúzódó rövid hegyháton, az erősen szétlőtt lövészárokból egy messze előretolt század fekküdt. Tulajdonképpen szerb árok volt. Előző nap irtózatos ágyútűz söpörte végig s a század úgyszólván ingyen jutott birtokába.

Csend volt. Az árok fenekén gubbasztva, elnyúlva aludtak az emberek. Csak az őrszemek voltak ébren. Egymástól tízméternyi távolságra, a sánc szélére fektetett fegyverek fölé hajolva, úgy álltak, mint az oszlopok. Mereven, mozdulatlanul. Mint egy titokzatos építmény még titokzatosabb, rejtelmes szobrai.

Csak a szemük élt, amellyel belemeredtek a decemberi hajnal ólmos párázatába. És talán a lelkük, mely mérföldes csizmákban távoli vidékek apró házai közt járt...

Az ároknak a völgy felé kiugró végén az utolsó őrszem most hirtelen megmozdult. Jobbkezelével erősebben markolta át a fegyvere nyakát s amennyire csak tudott, kiegyenesedett. De így sem láthatott eléggé, mert egy idő múlva addig kapaszkodott, míg végül felső féltetéssel teljesen fedetlenül fekküdt az árok partján.

Sokáig maradt ebben a helyzetben. A fejét olykor jobbra és balra fordította. Úgy tett, mint a vak, aki a fülével szeretne látni.

Az idő telt és lassan derengeni kezdett. Az előtérben fekvő bokrok és kövek körvonalai egyre élesebben rajzolódtak ki. Az árok belsejéből mozgolódás és halk beszéd zaja szűrődött felfelé.

A sánc szélén hasaló őrszem ekkor csendesen visszacsúszott az állásba. Végignézett alvó társain s amikor észrevette, hogy a mellette levő második ember ül s a pipáját tömögeti, csendesen odaszólt:

— Péter! Hívd ide a szakaszparancsnokot!

— Minek?

— Ne sokat kérdezzess. Eredj csak! Aztán majd megtudod...

Az így biztatott ember előbb még ásított egyet. Lassú mozdulattal, óvatosan becsentette a pipája kupakját s lomha lépésekkel végigbókázott az alvók között az árok hosszában.

Vagy öt perc múlva a már újra előre-

meredő őrszem hátamögött halkán hallatszott a kérdés:

— Mi baj, Galambos?

Az őrszem meg sem mozdult. A kiadott parancs szerint a szemét egy pillanatra sem volt szabad elfordítani a megfigyelt terepről. Így hát tompított hangon csak maga elé beszélt:

— Itt lent az oldalban valami nincsen rendben...

S amint megérezte, hogy Keresztes András őrmester, az itt fekvő negyedik szakasz parancsnoka, szorosán melléje lapulva az árokból kitekinteni igyekszik, halkán folytatta:

— Több egy órájánál, hogy figyelem. De nem igen változik. Bizonyos mégis, hogy valami mozgás van itt alul... Vagy készül valami, vagy azok a holtak elevenedtek meg...

Mert most már tisztán lehetett látni, hogy a völgy peremén, a bozóttal benőtt kövek között néhány szerb katona holtteste fekszik. Elnyúlva, összegömbülve, azonképpen, ahogy tegnap az árokba beütő gránátok roppant ereje széthányta őket.

Keresztes őrmester feljebb kapaszkodott.

Harminc és negyven év közötti, nyúlánk, jóképű, barna férfi volt. Mélyen ülő dióbarna szemei kutatva siklottak végig a terepen. Semmi gyanúsat sem látott, de azért türelmesen várakozott.

Egy ideig hangtalanul bámultak lefelé.

— Tessék odanézni, — szólalt meg hirtelenül az őrszem. — Ott, a sötétebb bokor mellett...

— Nem látok semmit.

— Nem arra! Erre tessék nézni. Jobbra. Ott mászik egy... A bokor felé...

Igen. Látom, — mondta Keresztes s a nyakában lógó távcövet a szeme elé kapta.

A távcső, a mintegy száz lépésre rőténőket egy hatodrésznyi közelségbe hozta s Keresztes a bokorba kapaszkodó ember szemefehérjét is látta. A koromfekete hajjal körített, halál-sápadt, vértelen arc kínzottan vonaglott.

— Szerb tiszt. Azt hiszem, hadnagy. A vállpántját is látom...

— Rálövök, — mondta most az őrszem. — Egész bizonyosan eltalálom.

— Ugyan már! Mi jut eszébe. El van az már találva alaposan. Úgy látom, halódik.

— Nem tesz az semmit, őrmester úr, — mondta Galambos meggyőződéssel. — Egy ráccal kevesebb lesz. Úgyis őmiattuk van az egész. Aztán meg ők se kegyelmeznének nekünk...

— Ne bomoljon, öreg... Magyar katonánk vagyunk, nem vademberek!

Galambosnak piros lett az arca.

— Hiszen igaz, szentigaz, — dűnnyögte

szégyenülten. — De csak legalább ők is így csinálnák...

Keresztes nem felelt. A szeméhez szorított prizmás távcső kegyetlen élességgel, tisztán mutatta az alatta lejátszódó tragédiát:

A szerb tiszt odalenn lassú, fáradt fejtartással a dérharmattal belepert köveket nyalta...

— Mint egy sebzett kutya, — gondolta Keresztes s az agyában lázadózó képzetek zűrzavara kezdett el kalapálni, akaratlanul és lebírhatatlanul. A lelkén valami dermesztő didergés futott végig, mitől egy pillanatra a teste is szemlátomást megrázkódott.

Pedig Keresztes András kemény fából faragták s a békebeli mestersége sem tűrte a hiábavaló ellágyulásokat. Amikor kitört a világháború, ő már tizenhárom év óta csendőr volt. Ebből a fajtából is az edzettebbekből való, aki annak idején Kövesd. határában az öles kukoricás felé menekülő rablógyilkos kóbor cigányokból, egy állóhelyből, hármat is kilőtt halálos találattal, szemrebbenés nélkül.

Önként jelentkezett a frontra is, amikor a szerbek elleni második nagy, általános támadás előtt a magyar csendőrök között szerbül tudó tisztet és altisztet kerestek. És a nyolc hét óta tartó vérzivatarban, amíg eddig a délszerbiai hegyszakadékig jutottak, a szíve egyszer sem vert sebesebben, mint a legbátrabbaké.

És most egy pillanatra mégis összerázkódott.

— Meghalni... — gondolta magában — egy becsületes fejlődéstől hangtalanul összeesni... háborúban semmi. Katonasors! De így, mint ez ott...

Megcsóválta a fejét s most már nemcsak gondolta, de halkán, kissé rezignáltan mondta is:

— Hát... ha így fordulna, állni kell ezt is. Ahogy ez a szerb állja...

Eközben odalent a szerb tiszt irtózatosszerűlködéssel egy nagyobb lapos kőhöz vonszolta magát s azt is nyalni kezdte. Vonagló szájjal, kimeredt szemekkel...

Keresztes András nem nézte tovább. Elkapta szeme elől a távcsövet s az őrszem markába nyomta.

— Vigyázzon, Galambos! Én most lemegyek! És ha látja, hogy fölemelem a karomat, küldjön utánam óvatosan egy erősebb legényt. Sátorlappal! És avizálja a posztokat, hogy valamelyik bolond ránk ne lőjön...

És választ se várva, kibújt az árokból s a hajnali derengésben négykézláb, zajtalanul mászott előre a törmelékes talajon.

II.

Egy órával később a szerb tiszt mozdulatlanul feküdt a lövészárók padkáján.

Törött jobblába egy merevítő léchez volt rögzítve; gránátszilánktól szétroncsolt balkeze-feje pedig vastagon volt bepólyálva valami kétes színű gyolccsal. A pólyát itt-ott kerek foltokban halványan itatta át a piros vér. Tüzelő homlokán egy háromrétű vizes pokrócdarab feküdt. Ebből szabályszerű időközökben kétoldalt vízcseppek gördültek alá.

A sebesült lábánál Hernády őrnagy állt. Az őrnagy negyedórával ezelőtt terepszemlére jött ki a völgykatlanban jóval hátrább fekvő malomból, ahol a zászlóaljtorzs s a tartalékban levő harmadik század feküdt.

Már részletesen tájékozódott a helyzetről s kétszer is menni készült, de az előtte fekvő szerb tiszt lázban égő, szorongó tekintete mindannyiszor visszatartotta.

Keresztes András ezalatt úgy állt deresfejű, tartalékos főhadnagy-századparancsnoka mögött, mint a cövek.

A beszélgetésben beálló rövidebb szünet után az őrnagy vállat vont.

— Bánom is én, csináljatok vele, amit akartok... Pont a mostani helyzet alkalmas efféle kísérletezésre, — mondta félig ingerülten.

— De ha mégis életben maradna, amit nem hiszek, — tette hozzá engesztelékenyebben — küldjétek be alkonyat után. Talán hátrább tudom liferálni...

Lenézett a sebesültre. Egy pillanatra a sapkájához emelte a jobbkezét s gyors fordulattal megindult a falhoz lapuló emberek között.

Ebben a pillanatban, vagy háromszáz méter magasságban a fejük felett, négy srapnell robbant. Három csaknem egyszerre és csak kicsit késve — a negyedik.

Az őrnagy megállt. Hátraszegte a fejét és felfelé nézett a nyitott árokból.

Várt.

Ott, ahol a nagy, mérges darazsak elpukkantak, négy tömött gőzgombóc úszott a mozdulatlan levegőben. Puhán, fehéren, mint a jégfelhő.

A magjuk még félig sem foszlott szét, négy újabb srapnell tüze villant. Ugyanabban a magasságban, de kissé jobbra. Ezek már nem robbantak egy vonalban, mint az elsők. Száz, kétszáz méterrel is előzték egymást.

Utánuk teljes heveséggel tört fel az ágyútűz. Egyre négyesével jöttek a srapnellek, de nem koncentráloédtak az állás fölé. Hol felettük, hol egy-két kilométerrel jobbra vagy balra robbantak szét.

— Keresnek... — mondta Hernády. — De túlidegesek már.

Tíz perc múlva mintha elvágták volna, egyszerre csend lett. Csak messze balra hallatszott néhány gépfegyver meg-megszakadó ke-repelése.

— Rosszul lőtt a szomszéd. Magasan jártak a rigók, — mondta Galambos s kezdte egyene-sítgetni a guggolástól merev derekát.

Alig, hogy kimondta, ötven lépésre az árok előtt irtózatossal egy nehéz gránát vágott be. Az árok belerengett s a feltúrt földtömeg egy része rászírt a bennelevőkre.

Egyetlen hang sem hallatszott. Mindenki összeszorított szájjal várta, mi jön ezután.

Akkor itt még senki sem tudhatta, hogy ez volt az utolsó ágyúlövés, amellyel a szerb had-sereg leigázott hazájától búcsúzott.

Amikor jó darabig semmi sem történt, az árok fellélegzett. A mai napra talán elmúlt a veszedelem.

Hernády őrnagy is megmozdult. Végig-tekintett az árkon s ahogy meglátta Keresztes Andrást, félig mosolyogva ráfenyegetett:

— Na! Maga... idealista!?

Keresztes tisztelgett s mindaddig mereven nézett a távozó őrnagy után, amíg csak im-bolygó alakja el nem tűnt az egyik kanyarulat-ban.

III.

Keresztes veszni érezte a türelmét. Halkan káromkodott:

— Bogati...! Egyél, mert elpusztulsz!

Szerbül mondta. Tegezve, ahogy a szerbek egymás közt beszélni szoktak.

A szerb tiszt összegöngyölt pokróccokkal ülő helyzetben volt feltámasztva s Galambos párolgó levessel teli sajkát tartott eléje. Félóra óta kínálgatták, de minden eredmény nélkül. Épen maradt jobbkezével az első percben mo-hón ragadta meg a kanalat, de ugyanakkor, mintha tüzes vasat markolt volna meg, el is engedte. És azóta semmire sem mentek vele.

Pedig az arcára kiült a lebírhatatlan vágy az étel után. Majd elájult a kínzó éhségtől s ki-dülledt szemekkel meredt a sajkára.

Keresztes bácskai volt és jól beszélt szerbül, de eddig akármit is kérdezett, a sebesült egyet-len szót sem szólt. Úgy látszott, hogy megné-mult vagy legalább is egészen megsüketült.

Ezért mondta reggel Hernády őrnagy in-gerülten:

— Na, sokra mentek vele!

Most azonban, hogy Keresztes száján ki-szaladt a még gyermekkorában tanult, ősi szerb káromkodás, a sebesült lassan felemelte a fejét és ránézett.

A szeme tele volt könnyel s a megkínzott arcon két könnyecsepp gurult végig.

Keresztes megdöbbsent. Csendőragyában lobot vetett a gyanu...

Most már magyarul káromkodott:

— A teremtésit! Ez azt hiszi, hogy az étel meg van mérgezve...

Kikapta a bádogedényt Galambos kezéből és szürcsölni kezdte a levest. Nyelt vagy öt kanállal belőle s aztán a sajkát a benne hagyott kanállal együtt a tiszt ölébe tette.

— Szamár vagy! Egyél... — mondotta szerbül. — Mi emberek vagyunk!

Ami most következett, azt hűen nem lehet leírni. A szerb tiszt egy pillanatig még az ételre meredt. Aztán mohón, hihetetlen gyorsasággal enni kezdett. Úgy habzsolta a levest, mint egy végsőig kiéhezett állat...

Keresztes elfordult. Végigment az álláson s amikor visszatért, a szerb tiszt hanyatfekve az égre bámult. Most már rendes, szabályszerű sebesült volt. Arca egy árnyalattal színesebb lett és hiányzott róla az állati rémület. S amikor észrevette az őrmestert, szája kesernyés mosolyra húzódott szét.

A hozzáintézett kérdésekre most már felelt is. Óvatosan, minden szót meggondolva, de felelt.

Lassacskán beismerte, hogy félt. Félt a megkínkoztatástól, amiről az ő hadvezetősége rémképeket festett eljűk. Inkább a halált kellett választani nekik, mint a fogságba jutást. S ha mégis úgy fordulna, meg volt tiltva egyetlen szót is mondani, vagy ételt és italt elfogadni, mert azokba lassan, de irtózatossá kínok között ölü mérgeket kevernek.

Kiderült, hogy a fogoly Hernády őrnagytól félt leginkább. Az őrnagy villámló szeme, keményebben hangsúlyozott beszéde, amiből egy szót sem értett, agyonrémítette.

Keresztes ámulva hallgatta ezt a rémmesét. Indulatosan mondta:

— Örültség, amit beszélsz. Csak ördög foghatott ilyen miránk!

— Ne félj, — folytatta szelídebben. — Te a magad részéről már befejezted ezt a háborút... Ha leszáll a sötétség, hátra vitetlek a malomba. Ott friss kötést kapsz. És éppen az őrnagy, akitől annyira félsz, küld majd tovább a táborig kórházba. Ott majd rendbe szednek. A mi orvosaink nagyon ügyesek. S ha vége lesz a háborúnak, mint boldog ember fogsz hazajönni.

A fogoly tiszt arca megvonaglott. Alighallható hangon kérdezte:

— Az őrnagy a malomban van?

— Ott hát. De miért kérded?

Nem kapott választ.

Keresztes azt hitte, hogy a sebesültet újra elfogta az előbbi ostoba rémület. Próbálta megnyugtatni:

— Ne félj az őrnagytól. Az kemény ember, de áldott jó ember.

A tiszt lehunyta a szemét. Aztán halkkan, tagolva mondta:

— Jó em-ber... — És sóhajtott egy mélyet.

Ezentul többé egy szavát sem lehetett venni.

IV.

Csak akkor nyitotta ki a szemét, amikor megérezte, hogy Keresztes András elment mellőle. Ezekben a szemekben most vergődő röprengés ült; szorongó határozatlanság, szinte kétségbeesés s aki ért hozzá, láthatta volna, hogy embertelenül birkózik önmagával.

A sápadt decemberi nap éles szögben küldte bágyadt sugarait a nyitott árokba, amelynek falán az árnyék szemlátomást egyre magasabbra emelkedett.

Amikor a szerb tiszt ezt észrevette, össze-rezzent. Jobbjára támaszkodva megpróbált

felülni, de a törött lábába nyilaló fájdalom visszafektette.

Ekkor megszólalt:

— Hány óra van? — kérdezte szerbül hangosan.

A közelben heverő emberek közül kettő is hozzálépett, de egyik sem értett a nyelvén.

A sebesült hadarva beszélt és türelmetlenül integetett. Végre is az egyik ember elment az őrmesterért.

Amikor Keresztes megjött, tőle is nyomban azt kérdezte, hogy hány óra van.

Keresztes a balcsuklójára szíjazott órára pillantott:

— Félkettő — mondt aztán. — Délután félkettő.

A tiszt gondolkodott. Aztán hirtelen mondta:

— Hajolj ide közelebb, mondani akarok valamit.

Pár pillanatig várt, aztán egy mélyet lélekzett.

— Nézd — mondta fojtott hangon — én nem vagyok áruló. Ha kerékbe is törtetek volna, nem mondtam volna egy szót sem. De ez egészen más... Ti jó emberek vagytok. Értesz jól engem?...

— Hogyne, hogyne — mondta Keresztes feszülten. — Csak folytasd!

— Hát ide hallgass!... Aztán csinálj valamit, ha tudsz!... Tegnap még én voltam a hátvéd a malomnál húsz emberrel. Mi már kevesen vagyunk... Mi három hónapja hátrálunk, ti meg folyton jöttök... Lassan mindennünk elmaradt... És tudjuk, hogy már minden elveszett...

Köhögési roham fogta el s félpercbe telt, amíg folytathatta:

— A malom előtt ledobtak négy mázsa ekrazitot... Nem tudták már tovább vinni... Az volt a parancsom, hogyha messzebb lesznek, robbantsam fel. Hogy ne legyen a tiétek!...

Megint kis szünetet kell tartania, de aztán lihegve beszélt tovább:

— Nem így cselekedtem... Mert közben kiszámítottam, hogy ti legkésőbb ma benn lesztek a malomban... Időm még volt... A pince tele volt kukoricacsutkával... Hat ember hamarosan az alá hordta mind az ekrazitot... A robbantó bombát én helyeztem el... Órára jár... Az most három órákor fel fog robbanni... Talán még előbb is.

Keresztes homlokát hideg veríték lepte el. Felpattant és szaladni kezdett az árok hossz-

ban. De néhány ugrás után megtorpant. Agyán egy merevítő gondolat suhant át:

— A malom messze van! Ha útközben golyó éri, a tartalék menthetetlenül a levegőbe repül...

Elkiáltotta magát:

— Negyedik szakasz!...

Tíz szóval elmondta, miről van szó. És hogy különböző utakon hat ember fusson a malomhoz, ahogy csak tud.

A következő másodpercben hét ember ugrott ki az árokból.

És kezdetét vette egy izgalmas versenyfutás. Versenyfutás, — a malom alatt ólálkodó ezerszeres halállal...

A hét ember közül elsőnek, sapka nélkül, csapzott hajjal, Keresztes András ért a célhoz.

V.

Délután félnégyre járt. A hegyek között gyorsan alkonyodni kezdett. A malomban s annak ezerlépéses körzetében egy óra óta nem volt élőlény. Keresztes riadójára a zászlóalj ott fekvő része rohamlépésben hagyta el a veszedelmesnek megjelölt helyet s a szomszéd hegygerincet szállta meg. Annak élén hasalva bámultak most lefelé a malomra.

Három óra körül az izgalom elérte tetőfokát. De amint az idő telt és semmi sem történt, öt percenként a feszültség mindinkább alábbhagyott.

A teljes csendben most már itt-ott egy-egy halk kuncogás is hallatszott. Elvégre ezek az emberek állandó veszedelemben éltek s egy eredeti megjegyzésen, vagy rossz tréfán néha mégis csak nevetni kellett.

Hernády őrnagy, aki egy gépfegyver mellett a segédtsíztje és Keresztes között feküdt, most megszólalt:

— Hallja, Keresztes! Ez a malom sehogy sem akar felrobbanni. De annyit mondhatok, ha az a szerb lóvá tett bennünket, akkor megeszem magát. Vacsorára... — mondta tréfásan.

A segédtsíztjéhez fordult s most már komolyan mondta:

— A fene egye meg! Szép kis disznóság kerekedne ki belőle. Az egész ezred röhögne ezen a vad futáson!

Pár percig csend volt, de mert a malom továbbra is csak nyugodtan állt a helyén, az őrnagy újra kezdte:

— Mondja, Keresztes! De őszintén. Hiszi maga még most is, hogy a szerb igazat mondott?

Keresztes most már maga is szorongott egy kicsit, de azért határozottan válaszolt:

— Föltétlenül, őrnagy úr!

— Jó jó, föltétlenül... De hát mégis, miből gondolja?

Keresztes keresgélte a szavakat s csak késve válaszolt.

— Abból gondolom, — mondta — hogy olyan igazi kétségbeeséssel, olyan kínlódással, ahogy a szerb tiszt beszélt, talán a világ legnagyobb színésze sem tudna hazudni... Én azt hiszem, vagy a robbantó bomba rossz, vagy az óramű romlott el. De az ekrazit bizonyosan ott van a csutkák alatt...

Ott volt.

Mert mielőtt Keresztes folytathatta volna, a malom helyén egy óriási, vakító tűzoszlop tört az ég felé... Száz méternél is magasabbra! Mintha a tüzes, égő pokol valamelyik lefojtott zsilipje szakadt volna ki.

És három másodperc múlva egy eget és földet megrázó irtózatos dörrenés hallatszott, amelybe százféle változatban sikoltott, búgott és üvöltött bele a malom pozdorjává tépett fa-, kő- és vasalkatrésze.

A dörrenést követő hihetetlen légnyomás, mint pusztító orkán viharzott végig a völgyön, évszázados fákat döntve rakásra a ma-

lomtól még háromszázméter távolságban is.

A zászlóalj, idáig való útjában, két nagy Morava-hidat látott légberepülni, amelyet a szerbek előttük robbantottak fel, hogy késleltessék az előnyomulást. Több íves, hatahinas vashidak voltak azok és néhány kiló ekrazit összetépte s a levegőbe dobta őket. Azok csak vidám pukkanások voltak ehhez képest.

Itt négyszázkiló ekrazit robbant ugyanabban a pillanatban, olyan dördüléssel, mintha az egész csillagos mennybolt, egyszerre szakadt volna le.

Mikor minden elcsendesedett, az őrnagy megszólalt:

— Azt meg kell adni, hogy szép volt! . . . De az is bizonyos, ha idejében el nem hurcolkodunk, egyikünknek se kellett volna temetés.

Felálltak.

Hernády egy darabig szótlánul nézte a völgy felett úszó sárgás porfelhőt, amelyet a robbanás kilométernyi magasságig lökött az égre, aztán csendesen mondta:

— Még senki sem látta a holnapi napot. De az kétségtelen, hogy ettől legalább megmenekültünk . . . És hogy most élünk, az a maga érdeme, Keresztes! . . .

Ránézett.

Okos, nagy szemeiben észrevehető elfogó-

dás ködlött. Érzése szerint a legszívesebben megölelte volna az előtte álló embert. De ezt itt a század előtt egy kicsit színpadiasnak találta. Katona volt. És háború volt . . .

Odalépett Kereszteshez és megfogta a kezét. S amikor erősen megszorította azt, egyszerűen, de a szíve minden melegével csak annyit mondott:

— Köszönöm, fiam! . . .

TARTALOM.

	Oldal
I. Bandaharc	
1. A halálszoros	-
2. Komitácsik	3
3. Herendy százados	13
4. A csapda	55
5. Goszpodin Péró	68
II. Keresztes Őrmester	115